

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 03189

YIDISH IN ERTS-ISROEL

League for Rights of Yiddish in Palestine

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

יידיש אין ארץ-ישראל

רעדעס • פאקטן • דאָקומענטן

פונעם פאלקס־משפט איבער
די קעגנער און פארפאלגער פון
יידיש אין ארץ־ישראל, אָפּגע־
האַלטן זונטיק, דעם ערשטן
מערץ, אין אוירוויןג פלאַזאַ
ניו־יאָרק, 1936

אַרויסגעגעבן 19

ליגע פאר רעכט פון יידיש אין ארץ־ישראל

219 צווייטע עווענו, ניו־יאָרק

490

אסמאריא פרעס, 61 איסט 4טע סטריט
ניו-יארק, נ. י.

א ר י י ג פ י ר

דער ענין יודיש אין ארץ-ישראל איז אין תוך א טיל-טרייטער פראבלעם אין אונזער לעבן, ווי שפראך אליין. שפראך פאר זיך אליין איז א גרויסער יש, אבער נאר דערפאר וואס זי פארקערטערט אין זיך פון איין זייט פאלק און פון דער צווייטער זייט דעם שאר-פניקה, קינסטלערישן יחיד. דורך דער גאנצער געשיכטע פון דער וועלט גייט דורך ווי א רויטער שנור דער קאמף פאר און קעגן שפראך. פון איין זייט האבן זיגערנישע פעלקער שטענדיק געזוכט אויסצואווארעלען פונעווישן די באזיגטע פעלקער זייער שפראך און דורכדעם אויך פארטיליקן זייער קולטור און זייער גאנצאנאלע זעלבסטשטענדיקייט. פון דער אנדערער זייט האבן באזיגטע פעלקער זיך מקריב געווען פאר זייער שפראך, ווייל זיי האבן אין איר געווען דעם איינציקן צובונד צו זייער פרייזוין.

קאמף ארום שפראך איז אויך געגאנגען אף אן אנדער ליניע: צווישן פאלק און די העכערע, די באדריקערנישע שיכטן אין פאלק אליין. די העכערע קלאסן האבן זיך אויסגעקליבן אן אינטעליגענטע שפראך, א קלאסישע, וואס איז דעם פאלק נישט געווען אונגעגלעך, און אין איר האבן זיי אנטוויקלט די קולטור. דאס פאלק האבן זיי געהאלטן אין פינפטערניש, זייער שפראך האבן זיי פארענט און דערמיט אליין האבן זיי שוין אויך פארענט דעם מענטשן אינעם פאלק.

שפראך האט אין זיך געהאט באדריקערנישע און באפרייערישע מאמענטן. דאס אנטקענען פראנצויזיש ווי א קולטור-שפראך האט אין זיך געפראגן א גרויסע רעוואלוציאנערע אידיע און האט אויב געהויבן דעם מעמד פונעם פשוט'ן פאלק. וועלכע שפראך-רעוואלוציאנעס זענען פארגעקומען אין דייטשלאנד, איטאליע, אפילו רוסלאנד, וואו די אינטעליגענץ האט הונדערטער יארן ארונטערגעקוקט אף דער אייגענער שפראך און האט זיך באנוצט בלויז מיט פראנצויזיש. אז מיר געבען יודיש אין דער היסטארישער פערספעקטיוו, האבן מיר אויך די אייגענע רעוואלוציע, וואס מיר אליין האבן דורכגעמאכט. נישט דא איז דאס פלאץ זיך אפצושטעלן באזוכות אף דער היסטארישער זייט פון יודיש. מיר ווילן נאר אנצייגענען דעם גאנג, וואס איז אזוי ענגלעך אום גאנג פון אלע פאלקס-שפראכן: פאר-אנטונג פון העכערע קלאסן, פון אנשי-רות, גרייטע פאלקס-מאסן, וואס קלאמערן זיך אין זייער שפראך און מיט דעם אליין קעמען זיי אויס קולטור און דעהייבונג פאר זיך, און, —

נאר דא געמט מיר אונדז די געשיכטע אן אנדער ווענדונג. בעת מיי אנדערע פעלקער האט די פאלקס-שפראך נישט בלויז געקראגן בורגערעכט, נאר זי איז געווארן אזוי אריינגעוואקסן אין דער פסי-

ביק פון די ברייטע מאסן און פון דער אינטעליגענץ, אז קיין שפראך צעטיילונג צווישן קלאס און קלאס איז שוין נישטא, האט ביי אונדז ווידער אויסגעלעבט דער באגער איינצופירן אט'די צעטיילונג. פונקט ווי אין מיטלעלטער אז פראנצויזיש, אָדער איטאליעניש, אזוי האָבן מיר איצט ביטול אז יידיש. און פונקט ווי דאָרטן איז דער ביטול געקומען פון דער אינטעליגענץ, וואָס האָט געוואָלט האָבן פאר זיך אַן עקסקלוזיווע, אַן „אינטעליגענטע“ שפראַך, אזוי קומט זי אויך ביי אונדז פון דער אינטעליגענץ, — האַלבער, אָדער פערטלידיקער, — וואָס כאַטש זי רעדט פון „תּחית האומה“, האָט זי אָבער אין תּוך נישט קיין ליבע פאַרן לעבעדיקן פּאָלק, נאָר פאַר עפעס אַן אַני פּטראַקט פּאָלק, אַן אויפגעטראַכטס, אַ בולד'תּל'דיקס.

אין דער אַרץ־ישׂראַל'דיקער ווירקלעכקייט האָט זיך געשאַפן די דאָזיקע קינסטלעכע צעטיילונג צווישן די ברייטע פּאָלקס־מאָסן און די העכערע קלאַסן, מעגן זיי אפילו זיין די פירער פון אָרעמע, אידע־אליסטישע אַרבעטער. נאָך שאַרפּער איז דער שניט צווישן אַרץ־ישׂראַל און די יידישע קיבוצים איבער דער וועלט. דער העברעאִיזם אין אַרץ־ישׂראַל, וואָס האָט אַרויסגעלייגט דעם בלוטיקן חרם אַף יידיש, גייט ווייטער ווי בלויז שפראַך, — ער האָט אַרויסגעלייגט אַ בלוטיקן חרם אַף פּאָלק.

מיר גלייבן, אז אין די עטלעכ ווערטער האָבן מיר וואָרן אַפן פּאָלקס־משפּט איבער די פאַרפּאָלגער פון יידיש אין אַרץ־ישׂראַל. דער משפּט איז פאַרגעקומען דעם ערשטן מערץ, 1936, אין ניו־יאָרק. איבער טויזנט מענטשן זענען צום משפּט געקומען און די רעדעס, וואָס מיר ברענגען דאָ, האָבן די טויזנט מענטשן אויס־געהערט און אויסגענומען מיט טיפּן ערנסט, אפילו אַער. די רעזאָלוציע, וואָס די פאַרזאַמלונג האָט אָנגענומען, דרוקן מיר אַף אַן אַני דער פּלאַץ אין בוך.

די ליגע פאַר רעכט פון יידיש אין אַרץ־ישׂראַל האָט דעם משפּט איינגעפאַרנט און איצט גיט די ליגע אַרויס דאָס בוך, ווייל די מאַטע־ריאַלן און די געדאַנקען, וואָס זענען דאָרטן אַרויסגעבראַכט געוואָרן, זענען פון דויערנדיקן ווערט און דאַרפן דערנרייבן טויזנטער יידישע מענטשן, וואָס זענען ביים משפּט נישט געווען.

ביים אַרויסגעבן דאָס בוך האָבן מיר זיך נישט געהאַלטן שטרענג ביי דער פאַרם ווי דער משפּט איז אָפּגעהאַלטן געוואָרן. דער פּאַר־זיצער, — ה. לייזויק, און דער אַנקלאַגער, — זרובבל, האָבן גערעדט אז צוויי מאָל, אָבער מיר האָבן קאַמבינירט די רעדעס אין איינע. דר. א. קאַראַליניק און א. וואָלינער האָבן נישט גערעדט, ווייל זיי האָבן נישט געקענט זיין ביים משפּט, אָבער זיי האָבן צוגעשיקט זייערע רעדעס געשריבן און מיר געמען זיי אַרײַן אין בוך.

ליגע פאַר רעכט פון יידיש אין אַרץ־ישׂראַל

מיר האָבן אַ חלק אין ארץ ישראל

מיר זענען ניט פאראינטערעסירט צו שפילן זיך אין משפטים. ס'איז פאר אונדז ניט קיין צייטפארטרייב, און אויך ניט קיין פארטיי זאך. ס'איז א טראגישער ענין, וואָס רירט אָן דעם יידישן שרייבער און דעם יידישן מענטש. ווען מען וואָלט מיר געזאָגט מיט צוואַנציק יאָר צוריק, אז איך וועל, ווען ניט איז, דארפן שטיין אויף אַ פּלאַטפּאָרמע, און אויסדריקן פּראָטעסט קעגן רדיפות אַף יידיש אין אַ יידיש לאַנד, קעגן עולות, וואָס ווערן פון יידישע מענטשן באַגאַנגען קעגן דער גאַנצער פּאָלקס קולטור אַף יידיש, — קעגן דער פּאָלקס קולטור אונדזערער, וואָס ווערט געשאַפן מיט אַזויפיל מי און מסירת נפש איבער דער גרויסער צווייטקייט און צו-שפּרייטקייט אונדזערער, — ווען מען זאָגט מיר אַזוינס מיט צוואַנציק יאָר צוריק, וואָלט איך זיך דאָס ניט געקענט אפילו פאַרשטעלן.

אזא הערלעכע אידיע האָט דאָך אַרומגעכאַפט אַלעמען, און מער פון אַלעמען — דעם יידישן אינטעלעגענט. די גרויסע וואונדערלעכע אידיע צוזאַמענצוגיבן זיך מיטן לעבן פון די אונטערדריקטע, מיטן לעבן פון פשוט'ן פּאָלק אונדזערן, מיט זיין יידיש לשון און מיט דער קונסט, וואָס ליגט אין די טיפענישן פון פּאָלק, אין די טיפענישן פון יידיש. אָפּגאַנג זיך פון אינטעלעגענטישן סנאבזום, פון דער שפּראַכן-גאווה און בטול צום מאַסע מענטש און פּאָלקס קולטור.

ווער האָט זיך געקענט אַמאָל פאַרשטעלן אזא היסטאָרישן אומזין, אז גראָד אין ארץ-ישראל, ביים אויפקום פון אַ יידישן מאַסן לעבן, זאָל אַרויפגעלייגט ווערן אַ חרם אַף דער יידישער שפּראַך, אז אפילו די הסתדרות זאָל אונטערשטיצן דעם חרם? ! ווער האָט זיך געקענט פאַר-שמעלן, אז דאָרטן זאָל אויסוואַקסן אַ דור, וואָס זאָל אונדז ניט קענען און ניט וועלן קענען? ! ווער האָט זיך געקענט פאַרשטעלן אזא אומזין, אז איצטער, ווען עס רייסן זיך גרויסע יידישע מאַסן נאָך ארץ-ישראל, זאָל מען ביים קריגן אַ סערטיפיקאַט דאַרפן אָפּגעבן עקזאַמען אויף העברעאיש? ! מיט יידיש אַליין קען מען ניט אַרײַן אין לאַנד!

איך שמעל מיר פאַר ווי עס זעט אויס, און ווי עס פילט אין ארץ-ישראל דער פּאָלקס מענטש, וואָס קען קיין העברעאיש ניט, אַף עפּנטלעכע פאַרזאַמלונגען, אָדער אַף פאַרזאַמלונגען פון זיין יונגן. — עס דערמאָנען זיך מיר אַמאָליסע יאָרן דאָ אין לאַנד, ווי די יידישע איינגעוואַנדערטע, גע-

וואָרענע אַרבעטער דאָ, פֿלעגן זיצן ווי שטומע שעפֿסן אָף די מיטינגען פֿון זייערע יוניאָנס, און ניט געקענט אפֿילו אַ פֿשוט'ע פֿראַגע פֿרעגן, ווייל די מאַכערס פֿון די יוניאָנס, — די פֿירנדיקע קליקע, — פֿלעג אַלץ דורכפֿירן אַף ענגליש.

דאָס בילד פֿון זייער שטומקייט שטייט נאָך איצט פֿאַר מינע אויגן.
אַ בילד אַ מאַוימדוקס.

מען וואָלט דאַמאָלסט אויך געקענט זאָגן, ווי עס זאָגן איצט די פֿירער פֿון אַרץ־ישׂראל, אַז — אָט זעט איר דאָך אַליין, אַז מען דאַרף קיין ייִדיש ניט, ווייל אָט זעט איר דאָך אַליין, ווי די מאַסע זיצט און שווייגט, און פֿאַדערט ניט קיין ייִדיש. — — —

די דאָזיקע מאַסע האָט טאַקע ניט געפֿאַדערט, ווייל זי איז געווען דער־שלאָגן און צוטומלט און פֿאַרשעמט אין איר שטומקייט; אָבער געזעסן איז זי אין איר שטומקייט און מיט די ליפֿן געטאַרלט, ביז געטיילט די, וואָס באַנוצן זיך מיט איר שטומקייט, און פֿראַווען נאָך פֿירערשאַפט אַפֿן חשבון פֿון איר שטומקייט.

מיר זענען ניט פֿאַראַינטערעסירט, זאָג איך ווידער, צו משפֿט'ן, צו זעצן וועמען ניט איז אַף דער באַשולדיקונגס באַנק. מיר משפֿט'ן ניט העבֿ־רעאַיש, ווייל מיר זענען ניט קיין געגנער פֿון העברעאַיש. מיר גייען היינט ניט פֿירן קיין שפֿראַכן קריג, נאָר מיר קומען היינט מאַנען און פֿאַדערן אַכטונג צו ייִדיש און צו דער גרויסער ייִדישער קולטור אַף ייִדיש. — מאַנען אַכטונג — ביי וועמען? — ווערן דען ניט אָנגעצונדן אונדזערע פֿנימ'ער פֿאַר בושע ווען מיר גיבן אַ טראַכט: ביי וועמען מאַנען מיר עס אַכטונג צו ייִדיש? ביי וועמען? — — —

וואו זענען די, ביי וועמען מיר מאַנען? פֿאַרוואָס זענען זיי ניט גע־קומען היינט אַהער צו דערקלערן זייער שטעלונג? מען האָט געלאָרן די פֿאַרשטייער פֿון די פּועלי ציון — פֿאַרוואָס זענען זיי ניט געקומען?

אין „הדואר“ איז געווען אַ באַמערקונג, אַז מיר זאָלן זיך ניט מישן אין די ענינים פֿון אַרץ־ישׂראל, אַז מיר האָבן קיין רעכט ניט דאַרויף, — ס'איז ניט אונדזערס, הייסט עס. — נאָר זיי, די יידן פֿון „הדואר“, נאָר זיי האָבן דאָס רעכט אַף אַרץ־ישׂראל! — מיט וואָס האָבן זיי עס מער רעכט פֿאַר אונדז? מיט וואָס? — ניטאָ אַזא זאָך ווי ניט האָבן קיין רעכט צו אַרײַמישן זיך און פֿראַטעסטירן קעגן עולות און דיסקרימינאַציעס — וואו די דיסקרימינאַציעס זאָלן ניט פֿאַרקומען.

דאָס איז ערשטנס. און צווייטנס, האָבן מיר אַ חלק אין אַרץ־ישׂראל, ווייל אומעטום וואו יידן לעבן, וואו יידן בויען אַ ניי לעבן, זענען מיר מיט בויער; — ווייל ס'איז אונדזער פֿאַלקס לעבן איבער גאָרער וועלט; און אַרץ־ישׂראל איז דערווייל נאָך אויף דער ערד, און ניט אויפֿן הימל; אַרץ־ישׂראל איז נאָך דערווייל אַ טייל פֿון דער וועלט, און ניט פֿון וואָלקנס. די וואָס זאָגן: — „מישט זיך ניט“ מאַכן זיי מיט דעם אַליין פֿון

אריץ-ישראל עפעס א ווינקעלע, אן איזאָלירט, א פרעמדס. זיי טוען געוויס קיין טובה ניט מיט דעם דעם אריץ-ישראלדיקן ישוב.

און די שרייבער פון „הדואר“ מעגן אויך וויסן, אז יידיש איז ניט קיין קאפריז, נאָר די שפראך פון אונדזער פאָלק אין גאָרער וועלט. און אומער טום, וואו דאָס יידישע וואָרט ווערט אונטערדריקט מוזן מיר פראָטעסטירן דאָרויף. בפרט נאָך, ווען די אונטערדריקונג שפילט זיך אָפּ אין א יידיש לאַנד.

די מערסטע חברים, וואָס וועלן אויפטרעטן איצט מיט זייערע באַד שולדיגונגען און מיינונגען, זענען אַליין געווען אין אריץ-ישראל, זאָלן די פאקטן, וואָס זיי וועלן איבערגעבן היינט דאָ פאר אייך, רעדן פאר זיך אַליין.

זרובל

מיר באַשולדיקן און מאַנען אחריות !

פון צייט צו צייט קומען-אָן פון אריץ-ישראל ידיעות וועגן בלוטיקע איבערפאלן אָפּ פארזאמלונגען אין יידיש, וועגן שענדלעכע האַנדלונגען לגבי די, וואָס פירן אוועלכע עס איז קולטור-אַרבעט עפנטלעך אין יידיש, וועגן אַפיציעלע רדיפות; ווערן יידישע מאַסן אין הויז-לאַרץ אויפגעבראַכט און מען הויבט אָן פראָטעסטירן: היתכן? יידן אַליין זאָלן רודפֿן די שפראַך פון מיליאָנען יידישע מאַסן אין דער גאָרער וועלט?

דערשיינען אָבער באַלד די שלוחים פון די ציוניסטן, ספעציעל, פון דער אַלגעמיינער אַרבעטער אָרגאַניזאַציע (הסתדרות) און נעמען לויקענען שטיין און ביין: ס'איז אַ בילבול, אַן אויסטראַכטעניש פון שונאי ציון, וועלכע ווילן אונטערשטעלן אַ שטרויכל-פיסל דעם אַרבעטנדיקן אריץ-ישראל. . . אזוי איז אין אַמעריקע דערשינען פאַראַיאָרן אַ דערקלערונג פון דער הסתדרות-דעלעגאַציע, זלמן רובאַשאָוו און ברוך צוקערמאַן, אזוי איז איצט געקומען אַן אַפיציעלער בריוו פון אויספיר קאָמיטעט פון הסתדרות גע'חתימ'עט דורך ישראל מערעמינסקי, אַדרעסירט צו דער מיטל מערב קאָנפערענץ פון די קולטור געזעלשאַפטן אין שיקאַגאָ.

האָבן מיר באַשלאָסן דעם גאַנצן ענין ארויסברענגען פאַר דער עפנט-לעכקייט און די ליגע האָט אויפגעפאָדערט דעם שליח פון דער הסתדרות און אַ פאַרשטייער פון די היגע רעכטע פּועלי-ציון, וועלכע פירן אָן מיטן געווערק-שאַפטן-קאָמפּיין, זיי זאָלן קומען אַהער, פנים אל פנים מיט אונדז, געבן זייערע דערקלערונגען. מיר האָבן געשריבן צו צוקערמאַנען אויסדריקלעך. אז מיר לייגן אים נישט פאַר צו „פאַרטיידיקן די רדיפות“, נאָר אויפקלערן און פאַרטיידיקן דעם אַפיציעלן שטאַנדפּונקט פון דער הסתדרות אין דער פראַגע יידיש. דאָס זעלכע האָבן מיר געשריבן חיים גרינבערגן, דעם רעדאַקטאָר פון „אידישן קעמפּער“. אַרעבא, זאָלן זיי ענטפערן דירעקט, אָן

פארדרייעניש און אויסמיידעניש, אן פאלעמישע שטיקלעך, צי די פאקטן, וואָס מיר גיבן אָן זענען ריכטיקע. עס קאָנען דאָך נישט זיין קיין צוויי אמת'ן. דריי-צענדליק יאָר פיר איך מיין געזעלשאַפטלעכע אַרבעט עפנטלעך און טראָג אחריות פאַר מייענע ווערטער. איז אדרבא, זאָלן זיי האָבן דעם מוט דאָ צו דערקלערן וועגן דער „צעשטערערישער כוונה“ פון די ראפאל-קעסעס, ערעמס און זרבבלס און זייערע חברים, וואָס האָבן סיי דאָס פער-זענדלעכע לעבן און סיי דאָס לעבן פון אַ גאַנצער באַוועגונג פון יידישע אַר-בעטער אין דער גאַרער זועלט פאַרבונדן מיטן אידעאל און מיט דער טאַט פון טעריטאָריעלן יידישן אַרבעטער-צענטער אין ארץ-ישראל. די „הדואר“ לייט וועלן דאָ נישט אָפּקומען מיטן פּאָליצויאישן אויסגעשריי: „נישט מישן זיך“ אין די ענינים פון ארץ-ישראל; ארץ-ישראל איז נישט מער קיין ענין פון יחידים און גרופעס. מיטן לעבן דאָרט איז פאַרבונדן דאָס לעבן פון מיליאָנען יידן, אפילו פון יענע, וואָס וועלן בלייבן תמיד מחוץ פאַלעסטינע.

מיר קומען זיך נישט באַקלאַנגן פאַר אייך, הלמאי מען האַקט אויס שויבן, צי מען שפאַלט אַמאָל קעגן, אָדער מען צערייסט יידישע צייטונגען. מיט כוליאָנאישע אָנפאַלן וועלן מיר זיך אַליין אַן עצה געבן. אז דער כוליאָנאישער הרגעט, גיט מען אים אין מאָל און אַ צווייטן מאָל איבער די הענט, פאַלט ביי אים אָפּ דער חשק צו „העלדישקייט“ אפן דריטן מאָל. געזעל-שאַפטלעך גייט אונדז וועגן דעם סיסטעמאַטישן פּאָרגאַס אין דער אידע-אָלאָגיע און פּסיכאָלאָגיע, אין יענער פאַרפעסטעטער און פאַרגיפטעטער אַטמאָספּער, וואָס ווערט געשאַפן דורך דערציאונג און דערמוטיקונג צו די כוליאָנאישע אויסברוכן. דאָס מוז אויך אייך אַלע דאָ אָנניין. דאָס האָט נישט צו טאָן מיט איינצלנע בויאַנעס. פאַר דעם טראָגן אחריות די אויטאָריטאַטיווע אַנשטאַלטן און געזעלשאַפטלעכע כחות פון ארץ-ישראל.

געוויס מ'קאָן ברענגען פאַקטן פון איבערפאַלן אַף אַ יידישער פאַרשטע-לונג אין חיפה, פון אַ בלוטיקן אָנפאַל אַף דעם קלוב פון פּועלי-ציון אין תל-אביב, פון פּאָרגאַמירן אַ פאַרזאַמלונג פון יידישן ליטעראַטן און זשורנאַל-ליסטן פאַרדיין אין תל-אביב, פון אַן איבערפאַל אַף אַ יובילי-פּיערונג פון דר. חיים זשיטלעאָוסקי. פאַקטן באַקאַנטע, וואָס געהערן צו פאַרשידענע יאָרן, ביז צו די גאָר נאָענטע יאָרן.

איז דאָס געווען אין פּלוג אַ שענדלעכע טאַט פון די איבערפאַלער. אָבער ווי אזוי האָט רעאגירט די געזעלשאַפטלעכקייט? דער אַרבעטער-אָרגאַן פון דער הסתדרות „דבר“ האָט געהאַלטן פאַר נויטיק אויסצודריקן זיין אומצופרידנקייט, וואָס מענטשן נעמען זיך צונויף אין תל-אביב און האַלטן אָפּ פאַרזאַמלונגען אין יידיש וועגן יידיש; די צייטונג האָט קלאָר און אומצוויידיטיק גערעדט וועגן דעם, אז דאָס איז אַ „צווייפּלהאַפטע אַרבעט“, אַן אומנויטיקע. אין דעם אָפיציעלן אָרגאַן פון דער ארץ-ישראל-דיקער אַרבעטער פאַרטיי (מפא"י) איז דעם 11טן יאַנואַר, 1935, פאַרעפנט-לעכט געוואָרן דער אויפּרוף פון דער אָרנאַניזאַציע איינצופירן די העגעמאָניע

פון העברעאיש אומעטום (אגוד להשלמת העברית), וואו עס ווערט
בפירוש אונטערגעשטרעבן, אז מען דארף מיט אלע מיטלען אויסוואַרצלען
די יידישע שפראך. די רעדאקציע האָט נישט צוגעגעבן קיין שום באַ-
מערקונג פון זיך. זי האָט נישט געגעבן אלע אונטערשריפטן, ווייל דאָרט
זענען געווען די אונטערשריפטן פון אזא פאַשיסט ווי דר. קלוזנער, אן
אונטערשריפט פון הרב קוק; דער אַרבעטער-אַרגאַן האָט בלויז געזאָגט, אז
עס זענען פאַראַן אונטערשריפטן פון טוער און לערער.

ס'איז געשען אַ שענדלעכער פאַל מיטן דר. ראפאלקעס, וועלכער איז
אויסגעשלאָסן געוואָרן פון דער פאַרוואַלטונג פון דער אַדוואָקאַטן פאַראייני-
קונג נאָר דערפאַר, וואָס ער איז אַרויסגעבער פון אַ צייטונג אין יידיש.
דער אַרבעטער-אַרגאַן האָט אַפילו אין דער כראָניק נישט געבראַכט אַט-די
ידיעה. הפנים ער האַלט, אז די ידיעה איז נישט אזוי וויכטיק, ווי דאָס
אַנקומען פון גערער רבי'ן קיין ארץ-ישראל.

וואָלט אן ענלעכער פאַקט געשען אין וועלכן אַנדער לאַנד, וואָלט מען
דאָך געזען אין דעם אן אויסברוך פון באַרבאַריי, פון אַנטיסעמיטיזם פון
ערנסטן מין. בנוגע ארץ-ישראל שווייגט מען און דאָ זוכט מען דעם גאַנצן
ענין צו פאַרדרייען. דאָ שעמט מען זיך מיטן אמת אַרויסקומען. מען שעמט
זיך צוגעבן און מודה זיין, אז אין דער הסתדרות גילט ביז היינטיקן טאָג דער
כלל, נישט צו לאָזן עפנטלעך זיך באַנוצן מיט יידיש דעם, וואָס איז
איבער צוויי יאָר אין לאַנד. מערעמינסקי לייקנט עס אין אן עפנטלעכן
בריוו. ער ווייס נעבעך נישט וועגן אזא זאַך. איז צו באַוואַנדערן די
קליינמוטיקייט, אָדער די חוצפה. אָט האָט די רעדאקציע פון „ניוועלט“
פאַרעפנטלעכט אין ארץ-ישראל איר תשובה צוקערמאַנען און רובאַשאָוון און
דאָרט איז געבראַכט אַ בריוו פון משה שפיראָ אין נאָמען פון חיפה'ר
אַרבעטער-ראַט צו דעם פראָפּעסיאָנעלן פאַרײן פון הויזדיגערינס, וואו עס
שטייט געשריבן שוואַרץ אָף ווייס:

„מיר האָבן באַקומען אַ בריוו פון דער פרויען-קאָמיסיע, וואו
זיי באַקלאָגן זיך אָף דעם, וואָס איר רעדט און פירט פאַרזאַמלונגען
פון פאַרײן אין יידיש. מיר מאַכן אייך אויפּמערקזאַם אָף דעם
אַגענומענעם כלל אין דער הסתדרות, אז יידיש מעגן רעדן נאָר
חברית'עס, וועלכע זענען ווייניקער ווי 2 יאָר אין לאַנד. די פאַרויצערס
און פאַרוואַלטונגס-מיטגלידער מוזן אויסשליסלעך רעדן העברעאיש,
ווען זיי קומען אָף אן עפנטלעכער פאַרזאַמלונג פון דער הסתדרות.
אויב איר וועט נישט אָפהיטן אין דער צוקונפט די דאָזיקע אָנגענו-
מענע כללים פון דער הסתדרות, וועלן מיר זיין געצוואונגען אָנצונע-
מען אלע נויטיקע מיטלען קעגן דער פאַרוואַלטונג פון פאַרײן. מיר
בעטן אייך זיך רעכענען מיט דער דאָזיקער וואַרענונג.“

ביז היינטיקן טאָג האָט קיינער אין ארץ-ישראל נישט אָפּגעלייקנט
די אויטענטישקייט פון דעם ציטירטן דאָקומענט. טאָ ווער-זישע זאָגט
אמת: משה שפירא, וועלכער רעדט אויסדריקלעך וועגן „אַנגענומענעם כלל

אין הסתדרות" און „ווארנט" אפילו דער פארוואלטונג פון פאריז מיט „מיטלען" פאר „נישט אפהיטן די אָנגענומענע כללים", אָדער ישראל מערעמינסקי, וועלכער לייקנט אין שיקאַגע, אז אזא כלל גילט אין הסתדרות? בעת דעם פּאָנראָם אַף דעם יידישן קלאַנג־פּילם „די יידישע מאַמע", האָט דער יידישער נאַציאָנאַל־ראַט געשיקט אַ בריוו צום גרוד מיני השפּה אין ירושלים, וואו עס איז געשריבן:

„ג. ה. מיר באַשטעטיקן דערמיט די קבלה פון אייער בריוו פון דעם חודש נומער 72,226 און קאָנען אייך מעלדן, אז מיר נעמען אָן פאַרשיידענע מיטלען כדי נישט צו שטעלן קיין זשאַרגאַנישע טאַג־פּילמען. די רעזולטאַטן פון אונדזער אינטערווענץ וועלן מיר אייך תּיכּף מיטטיילן". גע'חַתּמ'עט זענען אַף אָט־דעם אָפּיציעלן דאָקומענט פאַרן „הוער הלאומי לכנסת ישראל", י. בן צבי און חיים סאַלאַמאָן.

דאָס האָט פאַסירט אין יאָר 1930. אָבער אין יאָר 1934 האָבן מיר ווידער אַ בריוו, אַן אָפּיציעלן, פון זעלבן כאַראַקטער:

„צום הער האפּענקא, תּל־אביב.

אין דער לעצטער מינוט האָבן מיר זיך דערוואוסט, אז איר האָט אָפּגעגעבן דעם זאַל יאשא חפץ איינצואַרדנען אַן עפּנטלעכע פאַר־זאַמלונג, יואָס וועט געפירט ווערן אין זשאַרגאָן.

מיר דריקן אויס אונדזער שאַרפּסטן פּראָטעסט קעגן אָפּגעבן דעם זאַל פון דער מוזיק שול שולמית אַף איינצואַרדנען די דער־מאַנטע פאַרוואַמלונג כדי צו פאַרמיידן שטערונגען און אומאַרדנונגען. מיר האָפּן, אז איר וועט עס וויסן אָפּצושאַצן און איר וועט אַף ווייטער פאַרמיידן אזא זאך זאָל זיך איבער'חור'ן".

גע'חַתּמ'עט איז דער בריוו „מיט פּיל כבוד" ישראל רוקח, וויצע־בירגערמייסטער.

ווען אַן ענדעקישער אַנטיסעמיטישער בירגערמייסטער פון אַ וואַר־שעווער שטאָט־ראַט וואָלט געוואַנט שרייבן אָפּיציעל וועגן זשאַרגאָן, יואָלטן אפילו די „גלות־דיקע אידעלעך" פון פּוילן געפונען ביי זיך מוט און ווירדע צו שטעמפלען אזא אַנטיסעמיטישע אַרויסטרעטונג בנוגע דער שפּראַך פון מיליאָנען יידישע בירגער אין פּוילן. קומט אָבער אזא פאַרוועניו, אז סנאב, וועלכער האָט זיך אַרויפגעאַרבעט אַפּן קאַרק פון די יידישע מאַסן, און שפּיט אין פנים גראַביונגיש: „זשאַרגאָן", איז נישטאָ קיין מוט אפילו ביי דער אַרבעטער־פּראַקציע אין תּל־אביב'ער שטאָט־ראַט רופן אים צו אַרדנונג. . . .

ניין, נישט ווייל איר פעלט מוט, נאָר ווייל איר פעלט פאַרשטענדעניש פאַר אָט־דער באַליידיקונג און דערנידערונג. דאָס איז ראָך דער הערשנ'דיקער קורס לגבי דער יידישער שפּראַך, וועלכער פאַראייניקט אין איין חברותא די מיטגלידער פון מפּאי מיט די ביטערסטע רעאַקציאָנערן און פאַשיסטן. זיי אַלע צוואַמען דאַרפן עס אָפהיטן די נאַציאָנאַלע קולטור אין העברעאיש, אָדער ווי עס האָבן איצט אויסגעפונען פירער פון מפּאי

צו באטאָנען, אז העברעאיש איז דער קלאַסן־אינטערעס פון דער יידישער אַרבעטערשאַפט. פונקט ווי בן יהודה אין יהודה גראַזאווסקי וואָלטן דורך זייער פּאָנאַטישן העברעאיזם געזוכט אין אויסן געווען דעם פּראָבלעמאַרישן קלאַסן־אינטערעס פון יידישן אַרבעטער קלאַס. . . .

דאָס איז אַ קורס. אַ ליניע, אַ ריכטונג. דערפאַר וועט איר אין די העברעאישע שולן פון דער הסתדרות נישט געפינען דעם לימוד פון יידיש, אָדער דעם לימוד פון יידישער ליטעראַטור. דערפאַר וועט איר כמעט נישט געפינען אין דעם אָרגאַן פון דער הסתדרות אַן אַרטיקל, וואָס זאָל רעדן וועגן די שאַפונגען און דערגרייכונגען פון דער יידישער שפּראַך און ליטע־ראַטור אין אַנדערע לענדער, בעת אין זעלבן אָרגאַן זענען געדרוקט געוואָרן שענדלעכע און נידערטרעכטיקע אַרטיקלען וועגן יידיש, ווי זעליגמאַנ'ס און רעגעלסאַנ'ס:

„יידיש איז די שפּראַך פון איטשע מאיר, דעם הפקר־מענטש. די שפּראַך, וואָס ער באַנוצט, איז אַ הפקר־שפּראַך, אַן כללים, אַן געזעצן. די ביכער, וואָס ער שרייבט, זענען הפקר־ביכער, אַן גע־וויסן, אַן לאַגיק, אַן וויסנשאַפטלעכער פאַראַנטוואָרטלעכקייט. די שמענדיקע גרייזן אין די זשאַרגאַנישע צייטונגען באַצייכענען די ציינישע באַצייאונג פון איטשע מאיר'ן צו יעדן געדאַנק־מענטש און צו אַלץ, וואָס האָט צו טאָן מיט געדאַנקן בכלל.“

און אים האַלט אונטער זיין קאָלעגע רעגעלסאַן:

„די שפּראַך פון יידיש איז אין בית־מדרש, אין כשר'ער מקוה, מיטן שטאַט־באַק, מיט פּסח'דיקע ניסלעך און תּשעה־באַב'דיקע שישקעס.“

אַט דער נובל־פה ווערט געזעצט און געדרוקט אַף ליינאָטיפּס און ראַמאַציע־מאַשינעס, געשענקטע פון יידישע אַרבעטער אין אַמעריקע, צו וועמען מען האָט אַפּעלירט אין יידיש און וועלכע האָבן אין יידיש אויפ־גענומען די שיינקייט און גרויסקייט פון אַרבעטנדיקן ארץ־ישׂראל. טאָ זאָלן אַט־די יידישע אַרבעטער אין אַמעריקע כאַטש וויסן, וואָס אַזוינס מען שרייבט וועגן זיי, די איטשע מאירס, און זייער שפּראַך אין דער צייטונג, וואָס זיי האָבן געהאַלפּן אויפשטעלן!

דאָ האָבן מיר נישט צו טאָן מיט כולגיאַנעס און אומפאַראַנטוואָרטלעכע יינגלעך. דאָס זענען אויטאָריטאַטיווע אָרגאַנען און אַנשאַלטן, וועלכע טראָגן אַחריות פאַר דער אַטוואָספּער, וואָס האָט זיך אויסגעבילדעט אַרום יידיש. אין דער אַטמאָספּער דערציט מען ביטול און פאַראַכטונג צו יידיש, און דורך דעם ביטול און פאַראַכטונג צו די, וואָס רעדן און באַנוצן יידיש. דער קלימאַס פון אַט־דער באַצייאונג האָבן מיר איצט אין דעם צירקולאַר 202 פון עליה־דעפּאַרטמענט פון דער יידישער אַגענץ וועגן העברעאיש־עקוואַמען ביים באַקומען אַרבעטער־סערטיפיקאַטן. אומעטום אין דער גאָרער וועלט, אויך אין די שטאַטן איז גענוג צו קאָנען יידיש,

כדי נישט צו גילטן אלס עס-הארץ, אלס אנאלפאבעט, און אריינגעלאָזן ווערן אין לאַנד. די יידישע אַגענץ האַלט בנוגע ארץ-ישראל אַנדערש. מען מוז אָפּגעבן אַן עקזאַמען אין העברעאיש כדי אַריינצוקומען אין לאַנד. נאַטירלעך האָט מען דעם עקזאַמען אין העברעאיש באַשטימט נאָר פאַר אַרבעטער. קאַפיטאַליסטן האָבן זייער אָפיציעלע שפּראַך, וועלכע ענטפערט אַף אַלץ. הכסף יענה את הכל. די יידישע אַגענץ אָנערקענט די שפּראַך פון געלט אָן העברעאיש. אָבער די שפּראַך פון אַרבעטער-מאַזאַליעס און פּראַצע גילט נישט אָן דער העברעאישער סמיכה. מען האָט צוערשט גע- וואָלט אויך אָט-דעם פּאַסט לייקענען. זלמן רובאַשאָו האָט איבערגעגעבן, אַז ס'איז אַ בילבול און ס'וועט קומען אַ הכחשה. זענען אַריבער עטלעכע וואָכן. די הכחשה איז נישטאָ. דערפאַר אָבער האָט שוין אַפילו אַ העב- רעאישער שרייבער, זלמן עפשטיין, פּראָטעסטירט קעגן דער נבלה פון דער העברעאיש-גזירה לגבי אַרבעטער-סערטיפיקאַטן. די יידישע אַרבעטער- מאַסן פון אַמעריקע שווייגן. די מיטגלידער פון רעכטע פּועלי-ציון, וואָס האַלטן-אויס יידישע שולן אין אַמעריקע, שווייגן. זיי טראַכטן נישט וועגן דעם, וואָס וועלן זיי ענטפערן שפּעטער די קינדער, וועלכע ווערן דורך זיי דערצויגן אין יידיש, ווען יענע וועלן פרעגן: ווער האָט אויסגע- טראַכט אָט-די שענדלעכע גזירה קעגן יידישע אַרבעטס-מענטשן, ווער, אויב נישט די יעניקע, וואָס טראַגן די גאַנצע אַחריות פאַר דער היינטיקער ציוניסטישער עקזעקוטיווע און יידישער אַגענטור?

מוז קומען די באַשולדיקונג נישט בלויז קעגן די, וואָס טוען די נבלה, נאָר אויך קעגן די, וואָס נעמען זי אויף שווייגנדיק און גלייכגילטיק. זענען עס רדיפות אַף יידיש? גערעכט איז דוד פינסקי, וועלכער האָט אין אַן אַרטיקל אין „אידישן קעמפּער“ דערקלערט, אַז „רדיפות איז נאָך אַ צו שוואַך וואָרט“. דער זעלבער פינסקי ווייסט, אַלס קינסטלער, אַז „יידיש איז בלויז (אין פּאַלעסטינע) פאַרהאַסט און פאַרעקלט, מוקצה מחמת מיאוס“. ס'איז נישט סתם מורא פאַר יידיש. „האָט דען דער ווייסער אין דרום פון די שטאַטן מורא פאַר דעם שוואַרצן? ער האָט נאָר צו אים אַ געפיל פון פאַראַכטונג“. דאָס זעלבע איז דאָס געפיל, וואָס די העברעאישען פּלאַנצן איין ביי דער געזעלשאַפּטלעכקייט בנוגע יידיש. מען דאַרף זיך שעמען צו רעדן יידיש אין דער עפּנטלעכקייט. די מאַמע קומט אין שול אַריין און ווענדט זיך צום קינד אַף שטום-לשון, ווייל דאָס קינד האָט זיך געבעטן ביי דער מאַמען. זי זאָל אין שול נישט רעדן „זשאַרגאָן“ און נישט פאַרשעמען עס פאַר די איבעריקע קינדער. מיינען די העברעאישע קולטור-טוער דערפון צו דרינגען, אַז די מאַמע דאַרף זיך וואָס גיכער אויסלערנען העברעאיש, און מיר מיינען, אַז די לערער דאַרפן זיך וואָס גיכער אויסלערנען אַכטונג און דרך-אריץ פאַר דער שפּראַך פון יידישע מיליאָנען און פאַר אַט יענע מאַמעס, וועלכע זענען זיך אין פאַרשידענע לענדער מוסר נפש ביים אויפשטעלן און אויפהיטן די יידישע שול און בילדונגס אינסטיטוציעס פאַר די יידישע קינדער כדי אויפהיטן

דעם לעבעדיקן אָרגאַנישן קאָנטאַקט צווישן אלע טיילן פון אונדזער נאַ-
ציאָנאַלן קאַלעקטיוו.

ערגער ווי רדיפות איז דער סיסטעמאַטישער פּאָגראַם, דער פּסיכישער
און אידעאָלאָגישער, וואָס ווערט געפירט פון דער אָפיציעלער געזעלשאַפּט-
לעכקייט אַף די עפנטלעכע רעכט פון דער יידישער שפּראַך. נישטאָ נאָך
אַ לאַנד אין דער וועלט, וואו מען זאָל נישט טאָרן אויסהענגען קיין שילד
אַף יידיש, וואו מען זאָל מורא האָבן צו פאַרדינגען אַ זאַל אַף אַ פאַרזאַמלונג
אין יידיש.

געוויס ווערט יידיש אַ סך געלייענט אין ארץ-ישראל. טויזנטער עקזעמ-
פלאַרן פון יידישע צייטונגען ווערן פאַרשפּרייט אין ארץ-ישראל, עס ווערן
פּראַנט און פּריי פאַרקויפט אין די גאַסן אַפילו שונדישע און האַלב-פּאַרנאָך-
גראַפישע צייטונגען אין יידיש, אַבי זיי דערשיינען ערגעץ אין וויסמן גלות.
דער ארץ-ישראל'דיקער טאָר אָבער נישט דולדן קיין אייגענע צייטונג
אין יידיש. מען דערלאָזט נישט די „ניוועלט“ פּריי אַף דער גאַס. מען
דראַעט דעם דרוקער, מען דראַעט די צייטונגס-פאַרקויפּער, מען באַפּאַלט
די אַרבעטער, וואָס פאַרקויפּן אַליין פּריוויליק, נישט צוליב פּרנסה, די
„ניוועלט“, און יידישע פּאָליציאַנטן האַלטן עס וואַרשיילעך פאַר אַ פּאַט-
ריאָטישער טאַט צו אַרעסטירן אַזעלכע פאַרקויפּערס און נאָכקאָנטראָלירן
בעת מעשה זייערע פּאַפּירן, צי זיי זענען אַריינגעקומען אין לאַנד אַף אַ
לעגאַלן וועג. . . .

געוויס ווערט יידיש אַ סך גערעדט אין ארץ-ישראל. אַף אַ באַראַטונג
פון דער הסתדרות מוז מען צוגעבן, אַז יידיש ווערט גערעדט אַלץ מער
אין די וואַרשטאַטן, אין פאַבריקן, אַף אַרבעטס-פּלעצער. ס'איז געוואָרן
אַ סימן פון „גוטן טאָן“ ביי אַרבעטער צו רעדן יידיש. אָבער דאָס
בלויבט אין די ראַמען פון פּריוואַטן פאַרקער. מען רעדט יידיש דערפאַר,
ווייל טויזנטער און צענדליקער ניי-אַנגעקומענע קאָנען זיך נישט אויסלעבן
אַנדערש ווי אין יידיש, און ווייל אַטדי כּוואַליע פּלייצט און ברייטערט זיך
אויס און פאַרבאַפּט אויך יענע, וועלכע זענען הונדערט פּראָצענטיקע העברע-
איסמן. האָט מען געמאַכט דעם אויספיר אַף דער קאָנפּערענץ, אַז מען
דאַרף זיך נישט אָפּשטעלן פאַר ברוטאַליטעט און אַרויפצווינגען העברעאיש
מיט געוואַלט. דאָ וועט אָבער קיין געוואַלט נישט העלפּן צום אויסלערנען
זיך און איינלעבן זיך קולטורעל מיט העברעאיש; דאָ קאָן מען דערגרייכן
בלויז איינס: אַראַפּדריקן די מאַסן צו אַ נידעריקערן קולטור ניוואָ, אַוועק-
רויבן ביי זיי די מעגלעכקייט צו געניסן פון קולטור און פאַרטרייבן זיי
ווייט אַוועק פון עפּנטלעכן לעבן און טעטיקייט. אַזוי פאַסירט מיט גאָר
אַ גרויסער צאָל מענטשן, וועלכע זענען אין דער היים געווען אַקטיוו אַף
פאַרשידענע געביטן און וואָס אַ דאַנק אַט-דער אַקטיוויטעט זענען זיי גע-
קומען אין לאַנד. דאָ האָט מען זיי אויסגעשניטן די צונג און פאַרשטאַפּט
די אויערן און זיי דעגראַדירט צו דער מדרגה פון אַנאַלפּאַביליטעט, פון פּרימי-
טיווע בריוות, וואָס ווייסן נאָר צו האַרעווען שווער, אָבער נישט צו געניסן

דרייצן

אליין נייטיטיק פון דער קולטור, וואָס זיי גופא שאַפן.

אָבער אויב די מאַסן נויטיקן זיך אין יידיש, פאַרוואָס־זשע זעט מען נישט זייער בונט קעגן די אונטער־ריקער, זייער קאמף קעגן די רדיפות? ס'איז דאָך נישט מער, ווי אַ קליין הייפל לינקע פּוּע־לי־ציון, וואָס טומלט וועגן יידיש. אָבער זיי זענען איזאָלירט פון דער געזעלשאַפֿט, פון דער גרויסער מערהייט טאקע פון די אַרבעטער־מאַסן גופא. א סברא, אַז די מאַסן ווילן ברענגען דעם קרבן פון יידיש, ווייל זיי ווייסן, אַז דורכדעם וועט אויפגעשטעלט ווערן די איינהייט און גאַנצקייט פון דער נאַציאָנאַלער קולטור. . . .

אַזא טענה איז פאַלש און אומגערעכט. געווען אַ צייט, ווען אין צאָרישן רוסלאַנד האָבן די „מאַסן“ נישט געוואָלט הערן פון סאָציאַליסטישער שער אַניטאַציע. . . . מען האָט די ערשטע סאָציאַליסטישע „טומלער“ אָנגעבראַכן די ביינער, געבונדן אין שטריק און איבערגעגעבן אין די הענט פון די צאָרישע סאַטראַפּן און הענקערס. האָט מען דערפון געדאַרפט דרינגען, אַז די פּאָדערונגען פון די סאָציאַליסטן זענען פאַלשע, באַשר די „מאַסן זענען דאָך בפּירוש קעגן“? דערפון האָט מען געדרינגען נאָר דאָס, אַז די מאַסן ווייסן נישט תמיד אליין, אין וואָס זיי נויטיקן זיך, און מען מוז זיי דעריבער עפענען די אויגן, אויפּקלערן, אָרגאַניזירן און מאָביליזירן צום קאַמף פאַר זייערע רעכט.

די „ליגע פאַר רעכט פון אידיש אין אַרץ־ישׂראל“ נעמט אַרום מענטשן און גרופן מיט פאַרשידענעם בליק אַף אַלגעמיינע און יידישע פּראָבלעמען, ממילא זענען אין איר פאַראַן אויך מענטשן מיט פאַרשידענער באַצויאונג צום פּראָבלעם אַרץ־ישׂראל אין יידישן לעבן. איך אליין געהער צו אַ פּאַליטישער באַוועגונג אין דער יידישער אַרבעטער גאַס. מיט 30 יאָר צוריק, ווען מיר, פּוּע־לי־ציון, זענען געקומען מיט אונדזער באַראַכאָוויסטישן פּראַגנאַז וועגן דעם אויפקום פון יידישן טעריטאָריאַלן אַרבעטער־צענטר אין פּאַלעסטינע און זיין ראַל אין לעבן און קאַמף פון די יידישע מאַסן, זענען מיר אויך געווען איזאָלירט. סיי צווישן די סאָציאַליסטן האָט מען געלאַכט פון די „כּוּת־מערבי־סאָציאַליסטן“ און סיי צווישן די ציוניסטן האָט מען גע'חוזק'ט איבער דעם „קלאַס־קאַמף“ קעגן דער צדקה־פּושקע פון נאַציאָנאַל פּאַנד, איידער דאָס „הויז איז אויפגעבויט“. איז וואָס געווען דערפון צו דרינגן? אַז די איזאָלירטע גרופע, די נישט אַנערקענטע פון סאָציאַליסטישן אינטערנאַציאָנאַל און נישט באַטייליקטע אין ציוניסטישן קאַנגרעס, איז אומגערעכט? היינט צו טאָג וועט עס קיינער נישט זאָגן, אַפילו די גרעסטע קעגנער פון אַרץ־ישׂראל, אָדער פון קלאַסן־שטאַנדפּונקט בנוגע פּאַלעסטינע. דאָס האָט נאָר אַן איבעריק מאָל באַוויזן, אַז אַ פּאַ־ליטישע באַוועגונג פּרעגט זיך נישט ביי די מאַסן, וואָס זיי זאָגן, נאָר זי זוכט אויסצוגעפינען וואָס עס פּאָדערן די לעבנס־אינטערעסן פון די מאַסן, ווען אַפילו די מאַסן פאַרשטייען נאָך אליין נישט צו לייענען די שפּראַך פון זייערע אייגענע אינטערעסן.

פאראן א סך פראבלעמען אין ארץ-ישראל, וואו די מערהייט גייט אָן מיט אַן אַנדער וועג. אַט איז איינע פון די וויכטיקסטע פראַבלעמען, לויט מיין טיפּסטער איבערצייגונג, די גורל־פּראַגע פון אונדזער ווייטערדיקן לעבן אין פּאַלעסטינע, די פּראַגע וועגן יידיש־אַראַבישע באַציאונגען. דערמיט איז אויך פאַרבונדן די פּראַגע וועגן דער באַציאונג צו דער בריי־טישער מאַנדאַט־מאַכט. איז געקומען בן גוריון און דערקלערט עפּנטלעך, אַז „ווער עס איז קעגן קאָאָפּעראַציע מיט דער מאַנדאַט־מאַכט איז אַ פאַררעטער פון יידישן פּאָלק און פון ארץ־ישראל'דיקן אויפבויו“. מיין איך, אַז ריכטיקער איז די באַהויפטונג, אַז אַ פאַררעטער איז דער, וואָס בינדט צונויף די באַפרייאונג פון דעם יידישן פּאָלק מיטן קיום פון אימ־פּעריאַליסטישער מאַכט און ענגלישער קאָלאַניאַל פּאָליטיק אין ארץ־ישראל. אַט האָט בן גוריון געשלאָסן אַן אָפּמאַך מיט זשאַבאַטינסקיין און דער־מיט אויפגעהויבן אַ האַנט אַף דעם קלאַסנקאַמף פון די יידישע אַרבעטער אין פּאַלעסטינע. א.ב. קאהאַן וויל נישט „שטערן דער הסתדרות“. ביי אים איז הייליק אַלי, וואָס די „פּאַלעסטינער אַרבעטערשאַפט“ טוט. און מיר, אַלס מיטגלידער פון דער הסתדרות, האָבן גריילעך אויפגענומען אַ קאַמף קעגן יענעם שענדלעכן אָפּמאַך פון די פירער. ביי די „הדואר־לייט“ מיט א.ב. קאהאַנען מיינט עס „שטערן“, „טומלען“, „צעברעכן“. און איך באַהויפט, אַז אַט־דאָס ערשט מיינט אויפבויען די יידישע אַרבעטער־באַוועגונג און ממילא דאָס נייע לעבן אין ארץ־ישראל. געוויס דאַרף מען „שטערן“ יעדן „שלום“ צווישן דער אַרבעטערשאַפט און אירע בלוט־זויגערס, געוויס דאַרף מען צעברעכן יעדן פּאַקט צווישן אַרבעטער און פּאַשיזם אַפילו אונטער דער מאַסקע פון בנין־הארץ. ס'איז אונדזער שטאַלץ און גליק, וואָס די יידישע אַרבעטער האָבן אונדזער רוף פאַרשטאַנען און בן גוריון'ס אייגענע חברים האָבן געשטימט אָפּצוואַרפן דעם שענדלעכן אָפּמאַך, וועלכן זייער באַליבטער פירער האָט גע'חתמ'עט. מיר האָבן זיך נישט אָפּגעהאַלטן פון „צעשטערן“ דעם „שלום“ אין הסתדרות און אין ישוב, ווייל אַט־דער „שלום“ איז קעגן די אינעטערעסן פון קומוענדיקן אַרבעטנדיקן ארץ־ישראל.

אויך אין דייטשלאַנד הערשט איצט אַחדות און שלום. אַלע שטייען הינטער דעם „פירער“. ס'ווערט אָפּגעהיט הונדערט פּראַצענט ריין־אַרישע אַרבעט און ס'הערשט איין נאַציאָנאַלע דייטשע שפּראַך. וועלן מיר מיטן גאַנצן פייער פון אונדזער נשמה קעמפן און רופן די יידישע מאַסן אין דער גאַרער וועלט צו קעמפן קעגן אַזאַ „פרייען“ יידישן לעבן אין פּאַלעסטינע. די פירער פון דער הסתדרות זענען איינגעשטעלט אַף די פרינציפן פון „כיבוש עבודה“ פון עבודה עברית במאה אחוז (הונדערט פּראַצענט ריין־יידישע אַרבעט), פון תוצרת הארץ, וואָס ביי זיי מיינט עס תוצרת עברית (אַרטיקע פּראָדוקציע — יידישע פּראָדוקציע), פון שלום און קאָ־אַליציע מיטן יידישן קלעריקאַליזם, מיט דער העברעאייסטישער פיינטשאַפט און פאַראַכטונג צו יידיש.

ווילן מיר צעשטערן אָט-די אַלע פּרינציפּן, וויל ס'איז אונדזער טיפּסטע איבערצייגונג, אז זיי זענען דער גרעסטער אומגליק פאַר ארץ-ישראל און פאַרן גאַנצן יידישן לעבן. איז דאָך אויך ארץ-ישראל די זאך פון יידישן לעבן אומעטום, און נישט נאָר פון די עטלעכע הונדערט טויזנט יידן, וואָס זענען צופעליקע היינט אין לאַנד. הונדערטער טויזנטער וועלן נאָך קומען. הונדערטער טויזנטער וועלן באַאיינפלוסט ווערן פון דעם, וואָס דאָרט קומט פאַר. מוזן מיר אַלע זיך אַרײַנמישן און אַכטונג געבן, אז עס זאָל נישט אויפגעשטעלט ווערן קיין שטער פאַר דער נאַציאָנאַלער און סאַציאַלער באַפֿרייאַונג פון יידישן פּאָלק אין דער נאָרער וועלט.

די יידישע מאַסן קומט-אויס שווער און ביטער צו קעמפן קעגן אַ וועלט מיט שונאים פאַר רעכט אַף לעבן, פאַר רעכט אַף נאַציאָנאַלער עס-זיסטענץ. אַ פאַרברעכן באַגײען יענע, וואָס זײען אומגלויבן אין די אויפֿ-גײענדיקע כחות פון יידישן לעבן אומעטום אַ חוץ פאַלעסטינע, יענע, וואָס, פאַרשטעלט אָדער אָפּן, אַרײַענטירן זיך אָפּן אונטערגאַנג פון אומעטומעדיקן יידישן לעבן. זיי ווילן אַלץ קאַנצענטרירן בלויז און אויסשליסלעך אַף ארץ-ישראל. זיי פּראָקלאַמירן, אז דער קאַמף קעגן פּאַגראַמען אין אַלע לענדער איז אויסזיכטלאָז, אז דער קאַמף קעגן אַנטיסעמיטיזם איז נישט מער ווי באַבסקע רפואות. אויב אזוי איז אויך קלאָר, אז די אַלע דערנײַ-כונגען פון די יידישע מאַסן וועלן אומקומען אין רעזולטאַט פון שטייגנדיקן פאַשיזם אין דער וועלט. פּונדאַנען די פאַראַכטונג צום „גלות“, צו די „גלות“-יידן, צו דעם „גלות“-לעבן, צו דער „גלות“-שפּראַך.

איז עס נישט נאָר קורצזיכטיקייט און פּאָליטישע נאַאיווקייט, נאָר אַ פאַרברעך פון פּראָפּאַגאַנדירן פאַרברעכערישע רעאַקציאָנערע אידעען, פון אַרײַענטירן זיך אַף דעם זיג פון היטלעריזם. וואָלט אָט-די אנשויאונג געווען א ריכטיקע, וואָלט עס געמײנט נישט נאָר אונטערגאַנג פון „גלות“, נאָר אויך פון ארץ-ישראל גופא. היטלעריזם ווײַזט זײנע נעגל אויך אין פאַלעסטינע, און ס'איז נישט אויסגעשלאָסן, אז דער אימפּעריאַליזם זאָל זיך מיט אים באַנוצן קעגן דעם אויפשטייגנדיקן יידישן אַרבעטער-לעבן אין ארץ-ישראל.

מיר זעען פאַראַויס דעם אויפשטייג פון אַרבעטער-כחות אין דער נאָרער וועלט. היטלעריזם וועט געבראַכן ווערן דורכן אויפקום פון אַרבעטער-כחות, סיי אין דײַטשלאַנד און סיי אין אַנדערע לענדער. אָט-דאָ שעפּן מיר גלויבן און זיכערקייט אויך אין דעם אויפקום פון אַרבעטנדיקן ארץ-ישראל. אָבער דאָ זענען די קוואַלן פון אונדזער זיכערקייט, אז אויך דאָס יידישע לעבן אין אַנדערע לענדער וועט נישט אונטערגײן. דער בעסטער באַווײַז: די דערנײַכונגען אין ראַטנפאַרבאַנד און די שטעלונג פון דער ראַטנמאַכט גנבי דער אַנטוויקלונג פון יידישן נאַציאָנאַלן לעבן. איז דאָס אויך אונדזער אַלגעמײנע לײניע בנוגע די ברידעלעכע און חבּר'שע באַצײ-אונגען צווישן יידישע און אַראַבישע אַרבעטער און האַרעפּאַשניקעס; אונדזער איבערצײגונג איז פעסט, אז דער יידישער טעריטאָריאַלער אַרבע-

מער-צענטר וועט אויפקומען נאָר אין אַ פּרײַער אומאָפּהענגיקער פּאַלעסטינע פון אַרבעטער און פּויערים, יידן און אַראַבער, פּאַראַיניקטע אין אינטער-נאַציאָנאַלער פּראָלעטאַרישער סאָלידאַריטעט.

אַטרי פּאַליטישע איינשטעלונג און אַרײַענטאַציע מוז אויפגענומען ווערן פון יעדן ערלעכן יידישן אַרבעטס-מענטש, פון יעדן קולטור-מענטש, וואָס זוכט פאַר זיך אַ וועג אין דעם וויסטן מדבר פון די איצטיקע אינטער-נאַציאָנאַלע פּאַרעהעלטענישן; מען מוז פאַרשטיין און באַנעמען די קאַלאַ-סאַלע ראָף, וואָס אַרץ-ישׂראַל שפּילט שוין און וועט נאָך שפּילן אין יידישן לעבן. אָבער פּונקט אזוי מוז יעדער פאַרשטיין, אַז אַרץ-ישׂראַל טאָר נישט אָפּגעריסן ווערן פון דעם קאַמף פון יידישע מאַסן פאַר זייערע נאַציאָנאַלע און סאָציאַלע רעכט און לעבנס-מעגלעכקייטן אויך אין אַנדערע לענדער.

אין פּאַלעסטינע גייען איצט צענדליקער טויזנטער יידישע מאַסן. זענען מיר פאַרפליכטעט צו אינטערעסירן זיך מיט זייער לעבן דאָרט. דאָס וועט זיך אָפּרופן אַף אונדזער לעבן איבעראַל. מען קומט און מען פאַדערט אייער הילף בנוגע אַרץ-ישׂראַל. מיט אייערע געלטער האַלט מען אויף אין „גלות“ הכשרה-פּונקטן, וואו מען דערציט לכתחילה אַ העברעאישטישע יוגנט, וועלכע קערט זיך אָפּ מיט פאַראַכטונג צו דעם קאַמף פאַר אונדזער מאַסן-קולטור אין די לענדער, וואו זי געפינט זיך. דערנאָך שטיצט מען זיך אין אַרץ-ישׂראַל אַף דעם העברעאישן פון דער זעלבער יוגנט כדי צו שטימן און דריקן יידיש, און אייך הייסט מען זיך „נישט מיטן“. מיט אייער געלט בויט מען עליה-אַמטן, אין אייער אַלעמענס נאָמען רעדט מען צו די פעלקער און צו דער מאַנדאַט-מאַכט, און אַלס אייערע רעפּרעזענטאַנטן קריגט מען סערטיפיקאַטן, און דערנאָך שטעלט מען אויף אַ וואַנט פון העברעאיש-גזירות כדי נישט דורכלאָזן אַרבעטס-מענטשן, וועלכע נויטיקן זיך אין אַרץ-ישׂראַל און אין וועמען אַרץ-ישׂראַל נויטיקט זיך נישט ווייניקער. מיט היטלערן שליסט מען „טראַנספּער“-אַפּמאַכן כדי צו ראַטעווען פאַרמעגנס פון דייטשע יידן, וועלכע וועלן דערנאָך אין אַרץ-ישׂראַל גופא אינפירן היטלעריסטישע פּרינציפּן בנוגע אַרבעטער; אָבער אַף די יידישע אַרבעטער, אַף די לעבעדיקע האַרעפּאַשניקעס ווילן די „רעטער פון יידישן פּאָלק“ אַרויפלייגן אַ געלע לאַטע, אַ נייעם חרם, באַשר זיי קאָנען נישט קיין העברעאיש.

זאָלט איר שווייגן? האָט איר אַ רעכט צו שווייגן?

מיר מאַנען ביי אייך אַחריות. הויבט אויף אייער פּראָטעסט-שטימע. איר האָט אָפּגעשריען גענוג גזירות, וואָס זענען געקומען אַף יידן מצד „גוים“, זענט איר מחויב איצט אָפּשרייען די גזירה, וועלכע קומט מצד דעם קעמפּנדיקן העברעאישן. דאָס וועט זיין אַ טובה פאַר די יידישע מאַסן, וועט עס ממיאָ זיין אַ טובה אויך פאַרן יידישן ישוב אין אַרץ-ישׂראַל.

מ'טאָר זיך נישט באַנוגענען מיט רעזאָלוציעס. ס'איז צייט צו שאַפּן פּאַקטן, נייע, אַנדערע פּאַקטן. קעגן די פּאַקטן פון רדיפות זאָלן עס זיין פּאַקטן פון אונדזער אַלגעמיינער אַחריות

האָבן ייִדישע אַרבעטער און פּאָלקס מענטשן געקאָנט אויפשטעלן אין ארץ־ישׂראל דרוקערייען, וואו מען דרוקט אין העברעאיש שענדלעכע אַר־טיקלען קעגן ייִדיש, — דאַרפט איר זיך איצט דערהויבן אויפשטעלן אַ נייע דרוקעריי, וואו עס זאָל געדרוקט ווערן די צייטונג „ניוועלט“, אייער אייגנס, וואו עס זאָל קומען צום אויסדרוק אייער אייגן פֿלייש און בלוט, און דורך דעם זאָלט איר זיך נאָך מער דערנענטערן און פאַרהיימישן מיטן נייעם, נישט רעאַקציאָנערן, נישט קלעריקאַלן, נאָר פֿרייען, אַרבעטנדיקן ארץ־ישׂראל.

ראַטעוועט דעם נייעם דור, וואָס קומט אויף אין ארץ־ישׂראל פון סנאַ־ביום, פון פרעמדקייט צום ייִדישן לעבן, ראַטעוועט אים פאַר די פּראָבלע־מען פון דעם אַלוועלטלעכן ייִדישן נאַציאָנאַלן קאָלעקטיוו, ראַטעוועט ארץ־ישׂראל פון דעם ביטול און פאַראַכטונג צום אייגענעם מקור, צום ברייט פאַרצווייגטן ייִדישן מאַסן לעבן אומעטום. נעמט־צו ביי די היטלעריסטן דאָס געווער צו באַרעכטיקן זייערע רדיפות אַף אונדזער שפּראַך און קולטור דורך די רדיפות אַף דיזעלבע מצד די אייגענע אין פּאַלעסטינע.

העלפט אונדז אויפשטעלן קולטור־פּאַזיציעס, ממשות'דיקע ווערטן, העלפט אונדז צו קעמפן פאַר די רעכט פון ייִדיש אין ארץ־ישׂראל!

ס'איז נישט קיין קאַמף קעגן העברעאיש, נאָר קעגן אַגרעסיוון פּאָלקס פיינטלעכן שאַוויניסטישן העברעאיזם, ס'איז אַ קאַמף פאַר די רעכט פון די, וואָס קענען און ווילן זיך אויסלעבן אויך אין ארץ־ישׂראל אין דער ייִדי־שער שפּראַך, ווייל אויך ארץ־ישׂראל איז ביי זיי ניט אַ ענין פאַר זיך, נאָר ענג און אַרגאַניש איינגעוועכט אין דעם גרויסן קאַמף פאַר איבעראַנדערשן דאָס גאַנצע אומעטומיקע לעבן פון די ייִדישע מאַסן אַף נייע געזונטע פּראָ־דוקטיווע יסודות.

העלפט מאַראַליש דורך אייער פּראָטעסט קעגן רדיפות, העלפט פינאַנ־ציעל דורך אויפשטעלן פעסטע פּאַזיציעס פאַר ייִדישער מאַסן קולטור אין ארץ־ישׂראל.

אַ ליכט וועט אויסגעלאָשן ווערן אין אונדזער לעבן

חשוב'ע פארזאמלטע:

איך בין היינט ניט גערן געקומען אהער רעדן פאר איך וועגן די אָנפאלן אה יידיש אין ארץ-ישראל, מחמת שווער אין מיר אזוי אָפט אָנ-צורירן א וואונד וואָס בלוטיקט אזוי לאַנג, א וואונד וואָס אין נאָך אלץ פריש, און ווייטיקט.

וואָס זאָל איך איצטער טאָן? דערמאָנען נאָכאָמאָל ווי אזוי מען באַשפייט מיט גאל דער יינגערער שוועסטער פון העברעאיש — יידיש, אונדזער פאָלקס-שפראַך? בפרט, ווען איך ווייס, אז פאָרלויפיק טרעפן אונדזערע רייד ניט דעם געוויינטשטן ציל, אונדזערע אויפריכטיקע, פריינט-לעכע וואָרונגען — ווי פאָטאל עס איז אָפצורייסן זיך פון פאָלקס-שורש, אין דער צייט ווען מען טרינקט פון אלע פאָלקס גייסטיקע קוואַלן — ווערן מיט חוזק אָפגעשטויסן!

נאָך שטאַרקער איז דער ווייטיק, מחמת אונדז אין טייער דער אויפבוין פון ארץ-ישראל; און מיר ווילן, אז ארץ-ישראל זאָל מיט א נאָטירלעכען קשר זיין פארקניפט מיטן גלות און מיט דעם גאַנצן יידישן פאָלק — בין אויסן די געזונטע, פשוט'ע פאָלקס-מאַסן.

דאַרבער, ווען איך ווייס ווי אונדזער וואָרט דערגרייכט ניט צו די חלוצים און בויער פון א יידישן בנין, און אויב עס דערגרייכט יאָ — פאָלט עס אה א פאַרשטאַפט האַרץ — וויל איך היינט פאַר דער עפנטלעכקייט, און אפשר פאַר אונדזער דור, כאַטש פאַרצייכענען א טייל פון מיין ויכוח מיט ה. נ. ביאַליק, מיט ניין יאָר צוריק, ווען צוליב שלום אַש'ס און מיין באַזוך אין ארץ-ישראל האָט די העברעאיש-יידישע וואונד שטאַרק גע-בלוטיקט:

— איך וויל, הירשביין, זאָלסט פאַרשטיין, אז דער היינטיקער זשאַרגאָן וועט אונטערגיין פונקט ווי עס זענען ביי יידן אונטערגעגאַנגען אנדערע זשאַרגאַנען.

— ווייסט דאָך, היים נחמן, אז קיין שום אנדערע יידישע שפראַך, אריינגערעכנט העברעאיש, האָט זיך אזוי ניט באַהעפּט מיט די יידישע ברייטע מאַסן, און קיין שום יידישע שפראַך האָט זיך אין לעצטן דור אזוי ניט אַנטוויקלט ווי יידיש; און ווען אין דער יידישער פאַרגאַנגענהייט האָבן אזויפיל מיליאָנען גערעדט אין א יידישער שפראַך — ווי אין דער שפראַך וואָס דו רופסט אָן זשאַרגאָן? דו אליין האָסט דאָך אזויפיל ביי-געטראָגן צום קיום פון יידיש. ביסטו ניט געווען אויפריכטיק יעמאָלט, ווען דו האָסט געשאַפן אין יידיש?

— אלץ אמת, אָבער, נאַרישער מענטש, זעסט דאָך אליין דעם נאַטיר־
לעכן פּראָצעס, וואָס בשעת העברעאיש אַנטוויקלט זיך און מיט ליבשאַפט
דערנענטערט זיך צו איר דער אַלטער דור, און לעבעדיק קלינגט איצטער
העברעאיש אין די מיילער פון גאַנצן יונגן דור אין ארץ־ישׂראל, פאַרשווינדט
ידיש פון די מיילער פון יונגן דור אין אַלע גלות־לענדער. ווייסט גוט
וואָס אין דייַן אַמעריקע קומט פאַר מיט ידיש. טאָ צוליב וואָס זיך עקשנ'ען
און דערהאַלטן ביים לעבן אזא זאך וואָס איז פאַר'משפּט צום טויט?

— טאָ לאַמיר זיך, חיים נחמן, פּרעגן עפעס אַנדערש. ווייסט דאָך,
מען האָט אַמאָל געגלויבט, אז א שטאַרקער וואונטש קען גלייך אף אַן
אָרט מקוים ווערן; זוי־זשע וואָלט דיר דאָס ידישע לעבן אויסגעזען, ווען
איצטער, אָט ווי מיר שטייען ביידע און רעדן, איז געשען דער געווינטשמער
נאָ, ווי די העברעער פאַרלאַנגען — ידיש איז פּלוצלונג אויסגעגאַנגען און
פאַרגעסן געוואָרן . . . מ'האַט אינגאַנצן אויפגעהערט צו הערן אין ידישן
לעבן אַפילו דעם אָפּקלאַנג פון ידיש . . .

ביאַליק איז בלאַס געוואָרן. אין זיינע אויגן — דער אומבאַשרייב־
לעכער טרויער. ער האָט מיך מיט טרויער און גליווער אַ ווייל אָנגעקוקט,
און געזאָגט:

— דאָס איז אכזריות. ווען ידיש נעמט און גייט אזוי פּלוצלונג
אויס, וואָלט עס געווען גלייך ווי אַ גרויס ליכט האָט זיך אויסגעלאָשן אין
ידישן לעבן. . . .

נו, און אויב ביסלעכווייז, אין אַ פּופציק, צי הונדערט יאָר וועט ידיש
אויסגיין — וועט זיך דען ניט אויסלעשן אַ גרויס ליכט אין אונדזער ידיש
לעבן?

ווייל איך דאָ בלויז אויסדריקן ביאַליקס געפיל: ידיש איז דאָס גרויסע,
פריידיקע ליכט אין ידישן לעבן — מחמת ידיש טראַגט אין זיך אויך דעם
ניצוץ פון באַפרייאַונג — און צו אייך, חלוצים און בויער, שריי איך פונ־
דעסטוועגן אַריבער: לעשט ניט אויס דאָס ליכט וואָס שטראַלט פון פּאָלקס
נשמה אַרויס, און רייסט ניט איבער דעם קשר מיטן גרויסן גלות, וואָס איז
נאָך דערווייל אונדזער פּאָלקס היים! באַהעפט זיך מיטן פּאָלקס גייסט און
זיינע אוצרות; פאַר'משפּט זיך אליין ניט צו גייסטיקער אַרימקייט!

געליימט אָף דער צונג און אין גייסט

חשוב'ע פארזאמלונג:

עס איז שוין דאָ באַמערקט געוואָרן, אז אזוי גיך ווי איינער דערזענעט זיך אַ וואָרט קריטיק בנוגע ארץ-ישראל, קומען גלייך די געשוואוירענע ציוניסטן און פסל'ן יענעם רעכט.

איך בין נישט קיין ציוניסט און האָב דאָך אַ רעכט אף ארץ-ישראל! מיין רעכט נעמט זיך פון דעם, וואָס ארץ-ישראל האָט אויפגעהערט צו זיין אַן ענין בלויז פאַר ציוניסטן און איז געוואָרן אַ לאַנד אין וועלכן גרויסע יידישע מאַסן זענען געפאָרן באַזעצן און דאָרטן לעבן.

איך בין געפאָרן אַהין טאַקע צוליב די צענדליקער טויזנטער יידישע אַרבעטער און פאַלקס־מענטשן. איך האָב געוואַלט זען, ווי אזוי זיי אַרדענען זיך איין, ווי אזוי זיי לעבן דאָרטן, וואָס עס סוועלט זיי און וואָס עס פרייט זיי!

אין איינעם פון די נומערן „צוקונפט“ האָב איך קינסטלעריש גע- שילדערט מיין פאָרן אַהין. איך בין אַבער נישט געפאָרן אַהין ווי קיין שריי- בער, ווי אַ פשוט'ער אַרבעטער, איינער פון די טויזנטער, בין איך אַהין געפאָרן. אויף אַ שיף מיט אַכט הונדערט פּוילישע יידן בין איך געפאָרן. איך האָב זיך נישט באַנוגענט מיט קוקן פון דער זייט. צוזאַמען מיט די עולם, צוזאַמען מיט די חלוצים בין איך געקומען, צוזאַמען מיט זיי געווען אין בית עולם. געזען ווי זיי אַרדענען זיך איין און איך קאָן דאָ זאָגן, אז די ציוניסטן דריקן אונטער יידיש בלויז ווייל זיי האָבן מורא, אז אונזער לעבנס־פּיאיסקער יידיש וועט פאַרשווענקען דאָס העברעאיש!

עס איז אמת, אז די מאַסן קאָנען נישט און רעדן נישט קיין העברע- איש! צווישן זיך רעדן די מאַסן נאָר יידיש! אַבער עפענטלעך איז זיי פאַרמאכט דאָס מויל, זענען זיי שטום!

אן אינטערעסאַנטן פאַל האָב איך געהאַט אין תל-אביב.

אַ גרופע יידישע אַרבעטער זענען געוואויר געוואָרן, אז איך בין אַ שרייבער, אז מיינס אַ בוך איז נאָר וואָס געווען דערשינען. זענען זיי צו- געשטאַנען צו מיר:

— גיט אונדז אַ יידיש וואָרט; לייענט עפעס פאַר אונדז! דער- ציילט אונדז עפעס, וואָס עס קומט פאַר אף דער וועלט!

איך האָב נישט געהאַט קיין האַרץ זיי אָפּצוזאָגן.

פאַרזאָרגטע, פאַרהאַרוועטע, אָפּגעריסענע פון זייערע היימען, פון די נאָנטסטע, אין די מערסטע פאַלן, אפילו אַן באַלדיקע אויסזיכטן די נאָנטסטע צו האָבן לעבן זיך, האָט זייער הונגער נאָך אַ לעבעדיק וואָרט, מיך נאָר גערייט.

שמחת תורה האָבן זיי זיך צענויפגעקליבן אין אַ שטיבל, ביי אַ היימישער פאַמיליע און געפראָוועט זיך אַ יום־טוב. זיי האָבן מיך איינ־געלאָדן. איינער נאָך איינעם האָבן זיי זיך באַקלאַנגט אויף דער שטומקייט צו וועלכע זיי זענען געצוואונגען.
זאָגט צו מיר איינער :

שמעלט זיך פּאָר. אָט בין איך אַ קלאַסן-באוואוסטער אַרבעטער. געלייענט אינדערהיים יעדן טאָג אַ צייטונג. געוואוסט פון די קאַמפן, וואָס דער אַרבעטער קלאַס פירט אָן איבער דער וועלט, אליין אַנטייל גענומען אין די קאַמפן. איצט בין איך פשוט בלינד! די העברעאישע פרעסע קאָן איך נישט לייענען, מוז איך זיך באַנוגענען מיט אַ וואַרשעווער ציי־טונג, וואָס קומט אָן אַ וואָך אָדער 10 טעג שפעטער. איז דאָס אַ לעבן? און אַט־אזוי איינער נאָך איינעם! יידישע שניידער אַרבעטער, שוס־טער, בוי־אַרבעטער, היימישע קעמפער, זענען דאָ פאַראורטיילט צו זיין גע־ליימט. געליימט אָף דער צונג, במילא — געליימט אין גייסט!
איינער פון די אָנוועזענע האָט אפילו געזוכט צו פאַרטידיקן די העב־רעאיסטישע פאַליטיק. האָט זיך אָבער אַרויסגעוויזן, אַז אפילו ער איז שטום — כאַטש ער געפינט זיך איבער 8 יאָר אין לאַגער. אויך ער קאָן נאָך נישט קיין העברעאיש. און איידער שלעכט רעדן העברעאיש אָף זיינע פאך־פאַרזאַמלונגען, שווייגט ער בעסער!

שמעלט איך פּאָר, חשוב'ע פאַרזאַמלטע, וואָס דאָס מיינט געמען צענד־ליקער טויזנטער באַוואוסטזיניקע, קעמפערישע מענטשן און זיי פאַראור־טיילן צו בלינדקייט און שטומקייט! ווען דאָס געשעט אזוי מיט אונדזערע געקומענע אימיגראַנטן דאָ, אין אַמעריקע, וואָס וואָלטן מיר געזאָגט? וואָלטן מיר געשוויגן? וואָלטן מיר זיך צוגעהערט צו דעם, וואָס די אונ־טערדריקער וואָלטן געזאָגט, אַז מיר האָבן נישט קיין רעכט זיך צו מישן? מיר האָבן יאָ רעכט! און נישט נאָר רעכט, נאָר עס איז אונדזער פליכט צו פּראָטעסטירן און קעמפן מיט אַלע כחות פּאָר די רעכט פון די צענד־ליקער טויזנטער פאַראורטיילטע! מיר האָבן אויך רעכט ווייל זיי, די העברע־איסטן, דערציען דעם יונגן דור זיך צו באַציען מיט פאַראַכטונג, מיט בטול צו אונדזער שפּראַך, צו אונדזער קולטור, צו אונדזער גאַנץ לעבן איבער דער גאַנצער וועלט! עס איז אונדזער חוב צו פּאָדערן דרך ארץ, רעס־פּעקט צו אונדזער שפּראַך און קולטור!

די ציוניסטן זענען מקריב אונדזער גאַנצן היינט, אונדזער גאַנץ פּאָלקס־לעבן פאַר זייער העברעאיש. און זיי באַנוצן זיך דוקא מיט די ערגסטע מעטאָדן פון היטלער'ס פאַשיזם, אפילו אין אַנטיסעמיטישן פּוילן, איז אַזעלכעם נישט געהערט געוואָרן. דאָס, וואָס די העברעאיסטן טוען אין פּאַלעסטינע איז פינצטערניש, רעאַקציע, און מיר מוזן און מיר וועלן קעגן דעם קעמפן!

דער פאַרראַט פון מיינע אַלטע חברים

מיינע ליבע פאַרזאַמלטע, פריינט, חברים :

אין די אַנאַנסן און צייטונגס-נאָטיצן וועגן דער היינטיקער פאַרזאַמלונג, איז, צוליב דער פאַרם, — די פאַרם פון אַ משפּט, — מיין נאָמען געווען אָנגעגעבן און באַצייכנט אַלס „עקספּערט“. וואָס-זשע פאַר אַן „עקספּערט“ בין איך אין אַט-דער פּראַגע וועגן „יודיש אין ארץ-ישראל?“ איך בין אין ארץ-ישראל ניט געווען, איך האָב אַליין ניט געזען די אַלע זאַכן, וואָס די „עדות“ היינט האָבן שוין און וועלן נאָך איבערגעבן. אין וואָס-זשע באַשטייט מיין אַזוי-גערוּפּענע „עקספּערטיזע“?

אַט אין וואָס, מיינע ליבע פריינט: איך בין יאָרן-לאַנג אַליין געווען אַ פּועלי-ציון, האָב 10 יאָר צייט באַלאַנגט צו דער פּועלי-ציוניסטישער פאַרטיי, צו די, וואָס ווערן איצט באַצייכנט אַלס די „רעכטע פּועלי-ציון“, צו די, וואָס זיי האָבן פאַקטיש פון זיך אַרויסגעגעבן די איצטיקע פירער פון דער ארץ-ישראל-דיקער „הסתדרות“, אַרויסגעגעבן אויך די איצטיקע „שלוחים“, וואָס קומען איצט אָפט אַהער, און אַנדערשוואו, פאַר די „דראַיווס“, קאַמפּינים און אַרבעטער-פּאַנדרן.

אין דער צייט וואָס איך האָב באַלאַנגט צו די פּועלי-ציוניסטן בין איך געווען נאָנט טעטיק, בין געווען אַ צייט לאַנג דער הויפּט-סעקרעטאַר פון דער פּועלי-ציון-יונגט-באַוועגונג, בין געווען איינער פון די ערשטע לערער (נאָך אין יאָר 1915) און גרינדער פון די פּועלי-ציוניסטישע יודישע פּאַלקס-שולן, בין געווען געהילף-רעדאַקטאָר (אַ שטיק צייט) פון „אידישן קעמפּער“, און דערנאָך רעדאַקטיוו-סעקרעטאַר פון דער טעגלעכער „צייט“.

ווען איך שטיי דאָ היינט אַף דער פּלאַטפּאָרמע צו רעדן וועגן „יודיש אין ארץ-ישראל“, ווען איך קום דאָ מיט טענות, ווען איך קום מיט באַשולדיקונגען, קום איך הויפּטזעכלעך מיט מיינע רייד צו די אַרבעטער, צו די פּועלי-ציוניסטן, צו די וואָס זענען אונטער דער פּאַן פון סאַציאַליזם. איך ווייס וואָס די פּועלי-ציוניסטן האָבן פאַרשפּראַכן, און איך ווייס ווי זיי האָבן פאַרראַטן זייערע אייגענע פאַרשפּרעכונגען. איך זאָג „פאַרראַטן“, ווייל קיין אַנדער „סאַבסטיטוט“-וואָרט טאָר אַהער ניט אַרייַנגעשטעלט ווערן. דאָס איז: פ א ר א ט !

זיי האָבן עפּעס צוגעזאָגט און זייער צוזאָג ניט געהאַלטן, זיי טוען איצט פאַקטיש פונקט קאָפּווער פון דעם, וואָס זיי האָבן צוגעזאָגט.

מיינע רייד און טענות נייען דעריבער נאָר צו זיי, און צו איך, פּועלי-ציוניסטן, וועלכע געפינען זיך דאָ היינט צווישן עולם ביי דער ריז-קער פאַרזאַמלונג. אַט זע איך אין פאַרשידענע ווינקלעך אַלטע חברים, אַט זע איך חברים, וואָס אין לויף פון די יאָרן זענען זיי שוין גראָ געוואָרן, אַט זע איך חברים, וואָס אין לויף פון די יאָרן זענען זיי שוין גראָ געוואָרן,

אָט זע איך פּנימ'ער באַקאַנטע, אידעאָליסטן. וואָס אַמאָל בין איך מיט זיי צוזאַמען געגאַנגען.

איך פּרעג ביי אייך :

פאַרוואָס האַלט איר ניט אייערע אייגענע פאַרשפּרעכונגען ?

איך, אין מיין איצטיקן קוק אָפּן יידישן לעבן, און אַף דעם נאַנג פון דעם וועלט־סאָציאַליזם, האָב, קען זיין, אַנדערע אויסקוקן, און אַנדערע האַפּענונגען. איך האָב צו ארץ־ישׂראל און צו דער קולטור אין ארץ־ישׂראל מאַקסימאַלע פּאָדערונגען פאַר יידיש ! אָבער מיינע מיינונגען היינט, ביי אַ „משפּט“ וויל איך ניט אַרײַנברענגען, ווײַל איך קען אייך און די הסתדרות/ניקעס ניט „משפּט'ן“ פאַרוואָס זיי האַלטן ניט מיט מיר ! איך קען אייך, און זיי, אָבער יע משפּט'ן פאַרוואָס איר האָט פאַרראַטן, פאַר־וואָס איר האָט ניט אויסגעפירט און ניט פאַרווירקלעכט אייערע אייגענע פאַרשפּרעכונגען, וואָס איר האָט אַף פּרײַערדיקע קאָנווענשאַנסן געגעבן וועגן יידיש אין ארץ־ישׂראל !

איך קען קיין טענות ניט האָבן צו די אַלטע משכילים־ציוניסטן. פאַר זיי איז יידיש אַלעמאָל געווען אַ „שפּחה“, וואָס מען דאַרף זיך מיט איר בלוין באַנוצן. . . .

איך וויל אויך מיין „משפּט“ ניט ריכטן צו די קלײַנערס און צו די אויסשקינס, וואָס האָבן שטענדיק אַסימילאַטאָריש־חוצפּה'דיק גערעדט, אַז יידיש מוז פאַרטיליקט און געשענדט ווערן !

אָבער מיין טענה און מיין משפּט גייט צו די רעכטע פּוּעלי־ציון, צו דער הסתדרות ! זיי האָבן מיר, און טױזנטער אַנדערע עטוואָס פאַרשפּראַכן און אונדז אַלעמען דאָ מיאוס אָפּגענאַרט !

און אָט וועגן וואָס דאָ האַנדלט זיך, און אָט צו וועלכן פּונקט איך ציל מיינע רײַד :

אין יאָר 1921 (צי אין 1920), אין יאָר 1917, און אין אַנדערע יאָרן, האָבן די אַמעריקאַנער רעכטע פּוּעלי־ציון ביי קאַנפּערענצן אין פּילאַדעלפּיע, אין קלײַוולאַנד, אין באַסטאָן (און ספּעציעל טאַקע אַף דעם צוזאַמענפאַר אין פּילאַדעלפּיע) וועגן דער שפּראַכן־פּראַגע אָנגענומען אַזאַ רעזאָלוציע און געגעבן אַזאַ צוזאַג דער עפּנטלעכקײַט :

אין אַלע לענדער, אין גללות, — אין יידיש די שפּראַך פון די מאַסן, די שפּראַך פון דער פּוּעלי־ציוניסטישער פּאָלקס־שול, און העברעאיש, ווי אַ לימוד פון די ערשטע קלאַסן אָן.

ארץ־ישׂראל, — און איך בעט אייך אַלעמען, ליבע פאַרזאַמלע, הערט זיך איין אין אַט־דעם פּונקט ! — וועגן ארץ־ישׂראל איז יאָרנלאַנג געווען דער באַשלוס אַזוי : „העברעאיש די שפּראַך פון לאַנד, די שפּראַך פון די שולן, און יידיש ווי אַ לערן־שפּראַך אין אַלע שולן (ספּעציעל אין די שולן פון דער הסתדרות), און רעכט פאַר יידיש אין אַלע קהל'שע און רעגירונגס־אַנשטאַלטן.“ !

פּרעג איך : האָט מען געגעבן אַט־דעם פאַרשפּרעכן, אָדער ניט ?

געוויס יע! אלע פועלי-ציוניסטן ווייסן און געדענקן דורך יאָרן
אַט-די שטעלונג.

איך פרעג ווייטער:

האָט מען געהאלטן דעם צוזאָג?

ניין! מען האָט עס ניט געהאלטן! מען האָט געלינגערט, מען האָט
גענארט, מען האָט פאַרראַטן די אייגענע רייד!
איך פרעג:

וואו איז „יודיש“ אין די שולן פון דער הסתדרות? לערנט מען יודיש
מיט די קינדער? בינדט מען זיי צו צו אונדזער קולטור? ציט מען אַ
המשך פון אונדזער איצטיקן קולטור-לעבן?

איך פרעג: וואו איז דער קאמף פון דער הסתדרות פאַר די רעכט פון
יודיש אין קה'שע אַנשטאַלטן, וואו איז זייער איינשמעלן זיך פאַר דעם
כבוד פון יודיש, די שפראַך פון אונדזערע מאַסן, די שפראַך פון אונדזערע
שעפער, די שפראַך פון אונדזערע קעמפער אין פאַרלויה פון יאָרהונ-
דערטער!?

אויב איר ווילט איז די היינטיקע פאַרזאַמלונג דאָ, לויט דער היינטי-
קער פראַגראַם — בלויז אַ מין רוח און פאַדערונג, אז די פועלי-ציוניסטן
זאָלן כאַטש היטן און דערפילן זייערע אייגענע פאַרשפּרעכונגען!
איך, און מיר אלע, משפּט'ן די הסתדרות/ניקעס פאַר ברעכן זייערע
צוזאַנגונגען, זייערע פאַרשפּרעכונגען! ווער קען וואַגן זאָגן, אז מיר זענען
אומגערעכט אין דעם? אַט-די איצטיקע צוקערמאַנס, גאָלדע מייערסאַנס
און אנדערע „שלוחים“ זענען דאָך געוועזענע טוער פון דער היגער פועלי-
ציוניסטישער באַוועגונג.

און ניט נאָר דאָ, אין אַמעריקע, האָט מען אָנגענומען די פריער-
דערמאַנטע רעזאָלוציעס וועגן דער שפראַכן-פראַגע. ענלעכע רעזאָלוציעס
האָט מען אָנגענומען אין וואַרשע, אין מינסק, אין בוענאַס-איירעס, —
אומעטום! ווייל די פועלי-ציון האָבן דאָך כסדר געזעגלט אונטער דער
פאָן פון פאַלקיזם, פון דעמאָקראַטיזם, פון ליבע צו יודישע שעפער, און
ליבע צו דער יודישער ליטעראַטור!

די דאָזיקע שטעלונג צו דער שפראַכן-פראַגע איז דאָך פאַקטיש געווען
די שטעלונג פון דעם פועלי ציוניסטישן וועלט-פאַרבאַנד. דאָס איז דאָך
געווען זייער סינטעז, זייער פאַרבינדונג, דאָס איז דאָך געווען דער גייסט
פון דער באַוועגונג, דאָס איז דאָך געווען די „פשרה“ צווישן די פאַרשידענע
עלעמענטן אין דער פועלי-ציוניסטישער באַוועגונג.

וואָס איז פון דעם געוואָרן? איך טראַכט פון באַזאַנטע נעמען,
פירער פון די פועלי-ציון, איך זע פאַר זיך זייערע פּנימ'ער, זייערע אויגן,
און איך פרעג זיי: פאַרוואָס טוט איר עס? פאַרוואָס פאַרראַט איר זיך
אַליין און אונדז אלעמען? איך דערמאָן זיך: איינער פון זיי, בערל לאַקער,
האָט יאָרנלאַנג גע'שמיט'ט פאַר יודישקייט אין דער פועלי-ציוניסטישער
פאַרטיי. ער איז דאָך מיט אַ יאָר 14 צוריק געקומען קיין אַמעריקע צו

קעמפן פאר דער דעמאָקראַטישקייט און פּאָלקיש-סאָציאַליסטישקייט פון דער באַוועגונג און פאר דער „ידיש-קייט פון דער באַוועגונג. „ידיש-קייט מײן איך דאָ: פאר דער ערלעכער באַציאונג צו יידיש, צו דער יידישער שפראַך.

און איצט ?

אויך ער, ווי אלע אנדערע האָבן גענארט, האָבן ניט געהאלטן זייער צוזאָג!

מען האָט אָנגענומען רעזאָלוציעס.

אָבער די רעזאָלוציעס האָט מען מיאום געבראַכן! און אז מען זאָגט זיי דאָס, ווערן זיי נאָך אין כעס!

קאָמיש און אין דערזעלביקער צייט זייער טראַגיש!

איך האָב געפרעגט: וואו איז דער קאָמפּ פון דער הסתדרות פאר דער פאַרווירקלעכונג פון די דעמאָקראַטיש-פּאָלקישע רעזאָלוציעס וועגן יידיש, וואו איי, למשל, צוקערמאַנס איינשמעלן זיך פאר דעם! ?

ניין, אזא מין קאָמפּ פון דער הסתדרות קען קיינער ניט באַווייזן. ער איז ניטאָ! אָבער מען קען, פאַרקערט, באַווייזן, אז די זעלבע פּועלי-ציוניסטן זענען דירעקטע מיטשולדיקער אין דער בנייה קעגן יידיש, אז זיי זענען דירעקטע מיטשולדיקער אין דער שאַנד, וואָס ווערט געוואָרפן אַף דער „שפּחה“, אז זיי זענען דירעקטע גייסטיקע פאַרבינדעטע מיט אָט יענעם כלומרשט נאַציאָנאַל-באַפּרייענדיקן, אָבער אין תּוך העכסט רעאַקציאָר-נערן גאַנג פון די אוסישקייט, און נאָך ערגער: פון די זשאַבאַטיניקס. יע, „זשאַבאַטיניקס“ דאַרף מען ניט זוכן נאָר ביי די רעוויזיאָניסטן. גרויסע טיילן פון „זשאַבאַטיניקס“ קען מען אויך גרינג געפינען ביי די אזוי-גערופענע סאָציאַליסטישע הסתדרות/ניקעס! אויך ביי זיי הערט זיך שטאַרק דער ריח פון איבערטרעבענעם נאַציאָנאַליזם, שאַוויניזם און פאַשיזם. זייער שטעלונג צו יידיש, זייער פאַרראַט פון זייער אייגענעם צוזאָג, איז אַ גוטער עדות אַף דעם.

די שאַנד וואָס ווערט אין תּל-אביב געוואָרפן אַף יידיש אין עפּנטלעכן קולטור-לעבן, די פאַרפּאָלונג פון יידיש, די אויסוואַרצלונג פון יידיש אין די שולן און אין דער פּסיכיק פון יונגן דור, — דאָס אַלץ בלייבט ניט נאָר אין די גרעניצן פון פּאַלעסטינע. דאָס גייט און גרייכט אין קאָוונע, אין ווילנע, אין בוענאַס-איירעס, אין וואַרשע, אין ניו-יאָרק. שטעקן אַרויס די קעפּ אַטרי אַלע רעוואָלוציאָנערן, די אַלע אָפּגעריסענע פון דעם לעבן פון דער יידישער מאַסע, און עס גיסט זיך שנאה און גיפּט קעגן יידיש! און פאַרוואָס ניט? מען לערנט זיך פון ארץ-ישראל. „כי מציון תצא“ — פון ציון קומט דאָס אַלץ.

איך בין אַוועק פון די פּועלי-ציון אזוי שנעל ווי איך האָב גענומען באַמערקן, אז זיי ברעכן זייער צוזאָג. דאָס איז געווען אין יאָר 1923. איך האָב באַמערקט, אז עס שטאַרקט זיך ביי די פּועלי-ציון א גייסט פון רעאַקציאָנערן נאַציאָנאַליזם, וואָס פּוצט זיך בלוז אין די פּעדערן פון

„סאציאליוזם“. אָט דער גייסט האָט זיך נאָכמער געשטאַרקט דערנאָך דורך דער פאַראייניקונג מיט די צעירי-ציון.

און עס זענען געווען צייטן, ווען מען האָט געמיינט: אָט-אַט און עס שטייט אויף אַ פּאָלקיש-סאָציאַליסטישע פאַרטיי! איין טייל פון די יידישע סאָציאַליסטן — צו אַסימילאַטאָריש-קאָסמאָפּאָליטיש! אַנדערע — צו העברעאָיסטיש. איין טייל פון די ציוניסטן — אָרטאָדאָקסיש, און אַנדער טייל: פּרעמד-צדקה'דיק, אַ מין צדקה'דיקער רעליג-ציוניזם. האָט זיך געדוכט — אָט, און די פּוּעלי-ציון זענען די וואָס רייסן זיך צו סינטעזע.

און אָט אַ דאַנק אָט-דער אָפּדוכטעניש זענען יאָרנלאַנג דאָ אין אַמע-ריקע אַ סך יידישע שרייבער נאָענט געשטאַנען און נאָענט געווען צו פּוּעלי-ציון. אַ דאַנק דעם האָט מען זיך באַטייליקט אין דער טעגלעכער „צייט“, אין „אידישן קעמפּער“ און אָט אַ דאַנק דעם פּלענט מען מאַסנווייז קומען צו די אַלע אונטערנעמונגען פון די פּוּעלי-ציון. אַ דאַנק דעם האָט מען די פּוּעלי-ציון אויך געהאַלפּן צו באַקומען די שטיצע פון די יידישע יוניאָנס. און אזוי ווייטער. יעדער האָט געהאַלפּן אַף זיין אָפּן.

אָבער די פּוּעלי-ציון האָבן זייער צוואַנג פאַרראַטן, זיי האָבן זייער צוואַנג פאַרניכטעט, זיי שטייען פאַקטיש פאַר מיר ווי די אמת'ע שולדיקע אין דער שענדלעכער באַציאונג צו יידיש, צו דער יידישער ליטעראַטור און יידישער קולטור אין ארץ-ישראל.

קאַלענע פּרין הירשביין האָט דאָ איבערגעגעבן זיינעם אַן אינטערעסאַנטן געשפּרעך וועגן דעם מיט ח. נ. ביאַליק. דערזעלבער דיכטער פון „צער און צאָרן“, האָט אַמאָל גערעדט וועגן דעם, וואָס יידן האָבן שוין געהאַט 17 „לשונות“. איז דערביי ווערט צו אונטערשרייבן אַז צו תּרגום האָט מען אָבער שוין אַרויסגעוויזן מער פאַרשטענדעניש און אַכט ווי צו יידיש! תּרגום איז היסטאָריש אַריינגעוואַקסן אין העברעאיש!

אָבער זעט מיט וואָס פאַר אַ ביטול און שנאה מען באַציט זיך צו יידיש? געוויס, מען וועט לאָזן רעדן יידיש אין ארץ-ישראל דעם יעניקן, וואָס אַף יידיש נופא וועט ער פאָדערן די פאַרטייליקונג פון יידיש. אָדער דעם יעניקן, וואָס קומט מיט חניפה-רייד צום העברעאיוזם, אָדער דעם יעניקן, וואָס ווייס אַז ס'איז פּאָליטיש און קאַריעריסטיש, אַמאָל ליטעראַ-ריש-קאַריעריסטיש, בעסער זיך אינגאַנצן ניט צו מישן אין דעם. אָבער דער, וואָס וויל פאָדערן רעכט פאַר יידיש, דער וואָס קומט מיט טענות — דער ווערט פאַרפּאָלגט פונקט אזוי ווי יידיש ווערט פאַרפּאָלגט!

מאָדנע, מאָדנע! אָט וועט אייך זאָגן אַ העברעאיסט, אָדער הסתדורת-ניק (ווי חיים גרינבערג, בן גוריון) אזוי צו זאָגן: יידיש גייט דאָך סיירווי אונטער, יידיש איז דאָך זייער שוואַך, צו וואָס דאָס לערנען, צו וואָס דאָס אַריינברענגען אין ארץ-ישראל? ! ס'איז דאָך אַן אונטערגעאַנגענע זאָך!

און אין דעם זעלביקן מאָמענט וועלן אזוינע זאָגן:
— ניין, יידיש איז אַ שטער צו העברעאיש. יידיש טאָר דעריבער

ווי א געפערלעכע קאנקורענטקע ניט אריינגעלאָזן ווערן.
זעט נאָר דעם קאָמיום: אָט איז יידיש שוואַך, און אָט איז עס אזוי
שטאַרק, אז אַלע טימנ'ער און אַלע ספרדים און אַלע אנדערע, און אַלע
איצטיקע יידישע דייטשן אין פּאַלעסטינע, וועלן גלייך פאַרכאַפט ווערן
פון יידיש, וועלן גלייך זיך אָננעמען מיט יידיש, און נאָר מיט יידיש.
— ווי נאָר יידיש וועט בלוז באַקומען עפנטלעכע רעכט אין לאַנד!

דער אמת איז: יידיש איז שוואַך און יידיש איז שטאַרק! עס דראַעט
אַרום און אַרום אַסימילאַציע, גלייכניכט, הפקר!
די באַציאונג אין ארץ־ישׂראל צו יידיש פאַרגרעסערט די שוועריקייטן
וואָס מיר האָבן דאָ אין אונדזער קאַמף אומעטום פאַר די עפנטלעכע רע-
גירונגס־רעכט פון אונדזער קולטור.

אַבער יידיש איז אויך שטאַרק. יידיש איז שעפּעריש. נייע איז
נייע גרויסע שעפּערישע כוחות וואַסן אַרויס פון יידיש. ניט־ווילנדיק מוז
ארץ־ישׂראל אָנקומען צו אַט־די כוחות! יידיש האָט מאַסע, יידיש האָט
ווילן צום לעבן! נייע האַריוואַנטן עפענען זיך פאַר יידיש! יידיש מיינט:
המשך און גאַנצקייט פון אונדזער פּאַלסטינע־לעבן.

און אָט איז נאָמען פון דעם אַלעמען, אין נאָמען פון לעבן וואָס לעבט
און וויל לעבן, אין נאָמען פון דעם, וואָס האָט אַ רעכט אויף צו לעבן, קומען
מיר און זאָגן:

— רעכט פאַר יידיש אין ארץ־ישׂראל!
אין נאָמען פון לעבן, און ניט אין נאָמען פון „אונטערגאַנג“ שטיי
איך דאָ איצט און פאַדער ביי די פּועל־ציון:
פירט כאָטש אויס אייער אייגענעם צוזאַג! האַלט אייער פאַרשפּרעכן!
וואָס טויגן דאָ טענות און דיסקוסיעס, וואָס טויגן דאָ אַפּליקענונגען,
אַרויסצודרייען־זיך — אַלע ווייסן דאָך די באַציאונג צו דער יידישער
שפּראַך אין ארץ־ישׂראל! אפילו פּועל־ציוניסטישע פירער, ווי דוד פינסקי,
יואל ענטין, און פיל אנדערע, ווייסן עס גאַנץ גוט, און זיי פּראָטעסטירן
קעגן דעם אָפּן.

ס'איז דאָך אַ קלאַרע און אָפּענע זאַך! צו וואָס נאָך איצט, פירער
פון הסתדרות, מאַכן דעם אַנשטעל, אז: „וואָס? ווער? ווער פאַרפּאָלנט?
ווער טשעפּעט!“

צו וואָס נאָך איצט די אַלע פּשוט'ע פרומקייטן?
און די ביי וועמען דאָס געוויסן פּלאַגט נאָך וועגן דעם, די ביי די
פּועל־ציון, וואָס פילן שטייל ביי זיך, אז דאָ ווערט באַגאַנגען אַ פאַרברעכן
און פאַרראַט, זיי טרייסטן זיך און פאַרענטפּערן זיך: „דאָס איז בלוז
פאַר דעם ערשטן און צווייטן דור, ביז העברעאיש וועט גוט איינגעפונדע-
וועט ווערן אין ארץ־ישׂראל“.

ערשטער און צווייטער דור! אַבער צי ווייסט איר נישט, צי פאַר-
שטייען זיי נישט, אז צען דורות, מער נאָך, דאַרף נעמען אַרויסצורייסן
דאָס, וואָס עס איז אַריין אין איין דור! דאָ אין אַמעריקע האָבן מיר

נאך היינט גרויסע צרות מיט אונדזער קולטור-לעבן, צוליב דעם וואָס אַ צוויי יונגע דורות זענען פאַרנאַכלעסיקט און אָנגעפילט געוואָרן מיט אַסימילאַציע און פרעמדקייט צו אונדזער פּאָלקס-לעבן, צו אונדזער קולטור! מיר פּאָדערן דעריבער: טרעט אַרויף אַף דעם וועג פון קלאַרקייט, טרעט אַרויף אַף דעם וועג פון אמת, טרעט אַרויף אַף דעם וועג פון גאַנצ-קייט, פאַרשטענדעניש און אמת'ן סאַציאַליזם.
מיין לעצט וואָרט :

— וואָס איז, פרעג איך, געוואָרן פון דער שפּראַכן-רעוואָלוציע פון באַסטאָן, קליוולאַנד, פּילאַדעלפּיע? וואָס איז פון דעם געוואָרן? וואָס איז געוואָרן פון דעם צוזאַג: „יודיש ווי אַ לערן-שפּראַך אין די שולן פון ארץ-ישראל און רעכט פאַר יודיש אין די עפנטלעכע אינסטיטוציעס“?
וואָס איז פון דעם געוואָרן?

ד.ר. יעקב שאַצקי

ביטול צו יידיש קומט פון דער אינטעליגענץ

מיין שטעלונג צום ציוניזם איז באַקאַנט. מיין ריזיע קיין פּאַלעסטינע האָט מיין שטעלונג ניט געבויטן. די באַציאונג צו יודיש מצד די אָנפירן-דיקע אינסטאַנצן איז פול מיט ביטול. דאָס פּאָלק רעדט יודיש און זייער ווינציק מענטשן פאַרשטייען העברעאיש. העברעאיש איז דאָרטן אַן אַרויפגעצוואונגענע שפּראַך. אַ מין דיקטאַטור פון דער אינטעליגענץ, וואָס האָט פאַרכאַפט די וויכטיקסטע פּאַזיציעס און וויל קאָנטראָלירן דאָס לעבן. מען באַרופט זיך, אַז אַרבעטער זענען אויך העברעער. עס איז אָבער ניט ריכטיק. דאָס זענען דוקא טיפּישע אינטעליגענטן, וואָס האָבן זיך צוליב אידעאָליזם, אָדער אומשטענדן פאַרוואַנדעלט אין אַרבעטער.

הגם מען רעדט אומעטום יודיש, און אפילו מיט אַראַבישע פעדלער קענט איר זיך אַביסל צוגויפּרעדן אַף יודיש — איז אָבער יודיש אין חרם. אין העברעאישן טעאַטער שפּילט מען טאַקע יודישע פּיעסן פון לייוויק, הירשביין און אַנדערע. אָבער אַף די פּלאַקאַטן ווערט ניט דערמאַנט פון וואָס פאַר אַ שפּראַך מען האָט זיי איבערגעזעצט.

איך האָב געזען די „גרינע פעלדער“ פון הירשביין. מילא, וואָס פאַר אַ טעם עס האָט, אַז ישוב'ניקעס זאָלן רעדן העברעאיש, דאָס איז אַן ענין פאַר זיך. אָבער אין טעאַטער איז געווען אַן עולם, וואָס האָט פשוט ניט פאַרשטאַנען די שפּראַך. מען האָט ניט געלאַכט, וואו מען האָט באַדאַרפט לאַכן. מיין מוטער, וואָס וואוינט שוין 15 יאָר אין תל-אביב, האָט אויך ניט פאַרשטאַנען. דער עולם האָט זיך געמוטשעט, ווייל עס איז אים געווען אומפאַרשטענדלעך.

וועט איר פרעגן: פארוואס גייט מען? איז ערשטנס, שלעפן די פראפעסיאנעלע העברעער זייערע פריינט אהין און צווייטנס — מען מוז דאך ערגעץ גיין.

אין ירושלים האָב איך געזען דעם „גולמ'ס חלום" פון לייוויק'ן. א שווערע דראַמע, וואָס פאָדערט נאָך מער פאַרשטענדעניש פון העברעאיש, ווי הירשביינ'ס קאָמעדיע. זאָג איך צו דער פאַרוואַלטונג פון דער הבימה: פאַר אזאָ פיעסע וואָלט איר געמוזט אַרויסגעבן אַ קיצור אין אַ שפראַך, וואָס אַלע פאַרשטייען, ווי מען טוט עס מיט אַ ליברעטאָ אין אַן אָפערע.

— אוראי, — ענטפערט מען מיר, — עס איז שוין געמאָן געוואָרן. און ער גיט מיר אַ קיצור (סינאָפּסיס) אַף ענגליש, וואָס זייער ווינציג מענטשן פאַרשטייען.

נאָר ניט איריש!

אין פאַלעסטינע גייען אַרויס אַף יידיש ביכער פאַר פראַפּאָגאַנדע-צוועקן, ווי „די אַרבעטנדיקע פרוי אין ארץ-ישראל", א. א. מען קען זיי אָבער דאָרטן ניט באַקומען, ווייל מען טאָר ניט. איך האָב פאַר מיין מוטער גע-מוזט אַרויסשיקן אזא בוך פון... ניריאָרק. אין ביבליאָטעקן, אז איר קומט אַרײַן נאָך אַ יידיש בוך, רעדט מען איך אײן, אז מען דאַרף לייענען „רק עברית". איך בין געווען אין תל-אביב אין אַ פּריוואַטער ליי-ביבליאָטעק מיט מיינער אַ פלימעניצע, וואָס איז ניט לאַנג געקומען פון פּוילן. דאָס קינד איז אַלט 9 יאָר און איר מאַמע איז פאַראינטערעסירט, אז זי זאָל ניט פאַרגעסן יידיש. איר האָט באַדאַרפט זען, ווי דער ביבליאָטעקער האָט אָפּגערעדט דאָס קינד פון לייענען „זרגון" — אזוי ווי אַ מיסיאָנער, וואָס רעדט עמיצן צו צום שמד.

אויסגעהונגערט נאָך אַ יידיש וואָרט, נוצן אויס די יידישע מאַסן אין פאַלעסטינע יעדע געלעגנהייט, כדי קענען הערן יידיש. איך האָב געזען ביי נאַכט אַף אַלענבירגאַס אין תל-אביב אַ סך מענטשן שטייען צוזאַמענגע-דריקט לעבן אַ קאַפּע-הויז, וואו דער פיפיקער בעל-הבית האָט אָנגעשטעלט אַ יידישן רעקאָרד אַף אַ גראַמאָפאָן.

יידן גייען זען דייטשע מואוויס, ווייל זיי פאַרשטייען בעסער. קומט אויס, אז די יידן דאַרפן שטיצן די דייטשע פילם-אינדוסטריע. קיין יידישע „טאָקי" וועט מען אין פאַלעסטינע ניט ווייזן. מיר געדענקען נאָך דעם סקאַנדאַל מיט דער „יידישער מאַמע". אַלע פּלאַקאַטן מעגן זיין אַף אַלע שפראַכן, נאָר ניט יידיש. דאָס האָב איך זיך איבערצייגט, מיט מיין דע-פּעראַט אין תל-אביב.

דער דאָזיקער רעפּעראַט איז פאַרגעקומען ביי פאַרמאַכטע מירן. אַף „איינלאַדונגען", כדי פרעמדע מענטשן זאָלן ניט קומען און מאַכן סקאַנדאַלן. דאָך איז געווען קנאַפע 600 מענטשן. בכלל יידישע לעקציעס וואָלטן געקענט ציען אַ גרויסן עוֹלם און אַ יידישע צייטונג וואָלט זיכער פאַרשטופּט אין אַ ווינקל אַלע העברעאישע צייטונגען, אפילו דער מפּאישו "דבר", וואָס מאַכט אַן אָנשטעל פון סאַציאַליזם.

ווי מען האָט פיינט יידיש קען אילוסטרירן דער פאקט, אז אפילו באַ-
צאָלטע נאָטיצן וועגן יידישע לעקציעס וועט די העברעאישע פרעסע ניט
נעמען.

די גאַנצע אַטמאָספּערע איז אזא עקלהאַפטע, אז איך בין פּערזענלעך
געווען צופרידן, וואָס איך האָב דאָרטן פאַרבראַכט אַ קורצע צייט.
ווען איר קומט זיך צונויף מיט אַ פּראָפּעסאָר, אַ גרויסן געלערנטן און
אַ נאַליציאַנער, דאָס הייסט, אזאַ איינעם, וואָס אויב ער קען עפעס אַ שפּראַך
גוט, איז עס נוקא יידיש — און ער גיט אייך אַ זאָג:
— ווי איך זע, זענט איר אַן אינטעליגענטער מענטש, פאַרוואָס זישע
שרייבט איר אין זשאַרנאַן?

אפילו אין דער פּראָפּאַגאַנדע פאַר לערנען העברעאיש ווערן באַ-
נוצט אלע שפּראַכן, נאָר ניט יידיש. איך האָב געזען אַ פּלאַקאַט: „למד
עברית“ אין פּויליש, דייטש, אַראַביש, ענגליש און איטאַליעניש. אָבער ניט
אַף יידיש.

ד.ר. א. קאַראַלניץ

אַ רעדע וואָס איך האָב ניט געהאַלטן

ווען איך וואָלט געקומען צו אייער פאַרזאַמלונג, צו אייער „משפּט“,
אָדער „פּראָטעסט“, אָדער ווי מען זאָל עס ניט רופן — און ווען איך וואָלט
באַקומען דאָס וואָרט, ווי איר האָט פון מיר דערוואָרט, ווייס איך ניט, מעג-
לעך אז מיינע רייד וואָלטן געווען זייער קורצע.

איך וואָלט געזאָגט: דער גאַנצער ענין — דער קאַמף פאַר און אַרום
יידיש אין אַרץ-ישׂראל מאַכט אַף מיר אַ שוידערלעכן איינדרוק. עס איז
כמעט אַ דאָסמאָיעוסיסקי-בילד. אין דעם הויז פון צרות; פון לידן, אין
דעם יידישן קליינעם שטיקל פּאָליש, וואו יידן דאווענען צווישן זיך —
אויך דאָרט קריגערייען, און רציחות, און פאַריסענע געז — און פּראָגעס,
פּראָגעס אָן אַ שיעור. יידיש-העברעאיש, די לינקע פּועלי-ציון ווילן דוקא
זיך לינקן אין דער יידישער שפּראַך, די קאָמוניסטן — צאַצקען זיך דוקא
מיט העברעאיש, די „פרומע“ — די עקסטרעמע צווישן זיי — זענען אין
אַ יידישעלעכן טאַנץ — מיט די „אולטראַעוואָלוציאָנערן“ — אזאַ מיש-
מאַש איז באַמת מעגלעך בלויז ביי אזא אומראַציאָנאַלן פּאַלק ווי יידן...

אָבער צוואָס רעדן אין השערות? עס איז ניט וויכטיק וואָס איך
וואָלט געזאָגט, ווען איך וואָלט גערעדט. אָבער איצט, אין דער שטיק פון
דעם קאַבינעט, מיט דער פּעדער אין דער האַנט, ווייט פון מאַסן און דעם
מיר-אזוי פּינלעכן טומל פון פאַרזאַמלונגען און רעדעס, — איצט וויל
איך זאָגן אַ פּאַר רואיקערע, באַטראַכטערע ווערטער. איך ווייס, סע איז
נוצלאָז. דאָרט וואו עס מישן זיך אַריין ליידנשאַפט און עקשנות, העלפן

רואיקע, ארגומענטאטיווע ווערטער זייער ווייניק. אָבער אויב מען קאָן אפילו ניט העלפן — דער דיאגנאז אליין איז שוין אויך גענוג. אלענר פאלס איז עס א חוב.

נאָך קיינמאל האָט זיך ניט אַרויסגעוויזן דער אומהיסטאָרישער ייִדישער וועלטבליק ווי גראָד אין דער שפראַך־פראַגע. היסטאָריש מיינט — אַנערקענונג פון דעם געוואָרענעם. היסטאָריש באַטייט — ניט אָפברעכן די ליניע, נאָר זי ווייטער פירן.

יידן אָבער האָבן פאַרביטן דעם היסטאָרישן בליק מיט דער ריינער אַבסטראַקציע, דעם פאַקטישן, ממשות'דיקן זיין — מיט דעם ווילן.

סע איז אייגנטלעך נאָרניט קיין פראַגע פון שפראַכן — פון וואָרט און שריפט. סע איז אַ פראַגע פון פאַקט און ווילן. ייִדיש איז — אַ פאַקט. העברעאיש איז — אַ ווילן. ייִדיש איז אַ פראַגמאַטישע ווירקלעכקייט, העברעאיש — דער העראַאישער עפאָס. און די יידן פון ארץ־ישׂראל, ריכטיקער — די פירער פון דעם נייעם ישוב, האָבן אויסגעקליבן דעם עפאָס.

געוויס — עס איז ביי זיי אַ גוואַלדיקע שיינקייט, ווי אויך אַ פאַלי־טישער זין אין דעם וואָל. שײן, ווי יעדע דראַמע פון ברעכן, ווי יעדע טראַגעדיע, ווייל דער אונטערנאָנג גרייט צו אַ נייעם אויפגאַנג. דער אונטערנאָנג פון אַ לעבנסשטייגער, פון אַ שפראַך, פון אַ קולטור, וואָס איז מיט איר פאַרקניפט. פאַליטיש צוועקמעסיק, ווייל דער ייִדישער קיבוץ איז ארץ־ישׂראל נייטיקט זיך אין אַ צעמענט וואָס זאָל צונויפקיטעווען די לויזע טיילן פון דעם „קיבוץ“ — און קיבוץ מיינט דאָך „זאַמלונג“.

אָבער אַ חוץ דער דראַמאַטישער זייט, איז נאָך פאַראַן אין זייט — די עטישע. סע איז די פראַגע פון יושר צום מענטשן. איך רעד שוין ניט דערפון, וואָס צענדליקער טויזנטער מענטשן זענען אָן אַ שפראַך, ווערן פאַראורטיילט צו לעבן ווי האַלב־שטומע. דאָס אליין וואָלט אפשר ניט געווען אזא אומגליק. דער גרעסערער אומרעכט גייט טיפער: ער באַרירט די גרויסע מאַסן פון יידן אין די לענדער פון דער גאַנצער וועלט, פון חוץ־לאַרץ, פאַר וועמען עס איז ניטאָ קיין אויסוועג ווי — אָדער ייִדיש, אָדער — שפראַכלעכע אַסימילאַציע מיט אלע קאָנסעקווענצן. און דאָס מיינט — אין אַ צייט, ווען סע האָט זיך געשאַפן אַ מעגלעכקייט — ווייל עס איז פאַראַן אַ נויטווענדיקייט צו שאַפן אַן אייגנ־פּנימ'דיקע ייִדישע קולטור — ווערט זי פאַראַלזירט דורך דער באַצײאונג פון ארץ־ישׂראל.

און ווייטער, — וואָלט דער קאַמף געווען בלויז אַן אידעאישער, אַ מין וועט־געלויב — פאַר דער „סערווייוועל אָוו דהי פיטעסט“, וואָלט עס געווען אַ נאַטירלעכע דערשיינונג. אָבער די העברעאיש־פאַנאַטיקער פון ארץ־ישׂראל באַנוצן זיך מיט זייער פאַליטישער, אָדער עקאָנאָמישער מאַכט, כדי מיט כוח אָפצושניידן די וועגן פאַר דער ייִדישער שפראַך און קולטור. און דאָס איז שוין באַמט אַ מאָראַלישע טראַגעדיע. ניט בלויז ווערט שפראַך געמאַכט פאַר אַ זעלבסט־ציל און פאַר אַ קולטור־אַביעקט, זי ווערט

אויך א מין צוגאנג צו דער „מייטנדיקער“ אויפפאסונג פון דער געזעל-שאפט, און אויך א טראגעדיע פון דער יידישער קולטור. דוקא ווייל זי ווערט אזוי, — ווי זאל איך זאגן, — פארשעהמט, נעמען זיך פאר איר אן גראד די, וואָס האָבן די אייגנשאַפטן, וואָס זענען אזוי שעדלעך פאר א קולטור.

די אמת'ע יידישע שרייבער און דענקער קאָנען ניט, און ווילן ניט, אַרײַנוואַרפֿן זיך אין דעם קאַמף. זיי ווילן ניט קיין דערנידעריקונג. און דער פּלאַץ איז פּרײַ געוואָרן פאַר די וואָס האָבן אַזאַ קלײַנע באַ-צײאַונג צו דעם גאַנצן ייִדישן קולטור-פּראָבלעם.

און אָט-דאָס איז דאָס „אומהיסטאָרישע“ אין דעם גאַנצן סכּסוך. מען האָט זיך דערווייטערט — פון אַלע זײַטן — פון דעם אייגנטלעכן ייִדישן וועג. — אָט-דאָס זענען די ווערטער, וואָס איך האָב צו זאָגן — פּראַג-מענטאָריש און אָן פּאַרטייִשטעלונג — אין דער שפּראַכן-פּראַגע, און זאָלן זיך די גײַסטיקע פירער פון דעם ישוב באַטראַכטן. זאָלן זיי ניט מאַכן קיין פּראָבלעם און קיין טראַגעדיע פון אַ זײַער פּשוט'ן ענין. דער בעסטער וועג צו דער לײַזונג פון דעם פּראָבלעם איז — זי ניט לײַזן, נאָר פּרױהײַט.

בנימין רעסלער

אַ ייד פון „זשאַרגאַנלאַנד“

פון די אָפיציעלע ציוניסטישע און עברית'ישטישע קרייזן הערט זיך אָפט די פּראַגע:

— וואָס האָט איר געמאָן פאַר בנין-הארץ? וואָס האָט איר דאָרטן אַרײַנגעלײַגט, וואָס איר קומט אונדז זאָגן דעות, ווי אזוי מיר זאָלן זיך דאָרטן נוהג'זיין און מיט וואָס פאַר אַ רעכט קעמפט איר פאַר און פאַרמיר-דיקט ייִדיש אין ארץ-ישראל?!

ענטפער: אויב אויפמאָן מײַנט טרײַבן בלױז פּאָליטיק, פּלאַפּלען וועגן גאַולה און שיקן אַנדערע איינגעמען ס'לאַנד — איז מײַן פּערזענלעכע לײַסטונג אין דעם פּרט ווינציקער ווי גול!

אין די גאַסן פון תּל-אביב שטײען אָבער צענדליקער הייזער, און אין די הייזער זענען פאַראַן שטײגערגע דילן (פון „באַלאַטעס“), וואָס איך האָב געלײַגט מיט מײַנע הענט. אין אייניקע דאָרפֿישע פּונקטן זענען פאַראַן גערטנער, וועלכע איך האָב געהאַלפֿן צעגראָבן און באַפּרײען פון פעלזיקן פּאַנצער.

אָט בלױז דאָס און נישט מער גיט מיר אַ קלײַן ביסל רעכט צו רעדן וועגן דער שפּראַך, אַף וועלכער מען לאָזט אין מײַן „אַלטער היים“ גישט רעדן.

יאָ, מײַן אַלטע היים“ איז ארץ-ישראל. וואָרים ווען איך טראַכט, אַז מען באַדאַרף באַזוכן מײַן מוטער, שוועסטער, ברידער, שוועסטער-קינדער

דרייאונדערייסיק

און אפשר זיך פאראייניקן מיט זיי, איז עס נישט מער אין גאליציע, נאָר — אין רעננה, אין תל-אביב און אין חיפה, וואו זיי אלע לעבן און בויען ממש!

קיין ארץ-ישראל בין איך געקומען נישט מיט קיין ליטערארישן ספּאָר די.ק. אין יענער צייט האָב איך אַף מיין געוויסן געהאַט בלויז עטלעכע קליינע לידער. איך בין געקומען ווי אַ חלוץ.

ביז איך האָב נישט אַראָפּגעשטעלט אַ פּוס „אַף דער אַלטער ערד“, האָב איך נישט געוואוסט, צי דאָרף איך האָבן עפעס אַזוינס ווי „באַציאונג“ צו מיינע לשונות. איך האָב זיך דערצויגן אַף ביידע שפּראַכן: יידיש און העברעאיש. צוויי אויגן אין קאַפּ. שטעכט מיר אויס איינס און — איר מאַכט מיך פאַר אַ וויסטער קאַליקע!

מיינע „ברייטע“ ליטערארישע באַקאַנטשאַפטן און פאַרבינדונגען אין ארץ-ישראל זענען אין די ערשטע „גרינע“ טעג באַשטאַנען פּון... איין-און-איינציקן דיכטער: אורי צבי גרינבערג, מיין חבר פון די „אַמאָליקע יונגע טעג“ אין לעמבערג.

און אַט האָט אורי צבי, אין איין זוגיקן טאָג אַף אַ זון-פאַרגאַסענער תל-אביב'ער גאַס, מיך פאַרגעשטעלט פאַר דעם באַוואוסטן העברעאישן שריפטשטעלער אשר באַראַש. מר באַראַש האָט צו מיר גערעדט העברעאיש און איך האָב אים, גאַנץ נאַטירלעך, געענטפּערט אַף העברעאיש. איך בין קיין ארץ-ישראל נישט געקומען קריגן דעם קריג פון שפּראַכן. איך האָב זיך געטראַכט, אַז אויב אלע יידן קאָנען, קענען און רעדן טאַקע העברעאיש, איז מ'הייב תּיתא: וועל איך אויך רעדן ווי זיי...

הדיפות אַף יידיש, פּלאַנירטע אויסוואַרצלונג פון דער יידישער ליטע-ראַטור און קולטור — באַרעכטיקט מיט אַן אידייאישן הינטערשאַנג פון „התנערות האומה“, „גלייכשאַלטונג“ און אַנדערע טיפע טעמים — דאָס האָב איך אין מיינ שענצטן חלום נישט גע'חלומ'ט.

חוזק, בטול און אָפּגעפרעמדקייט צווישן יידישע יידן און עברים אין ארץ-ישראל? — אַזא ווילדער געדאַנק איז מיר, פאַר מיינ עולא-זיין, אודאי און אודאי נישט געקומען אַפּן זין.

אָבער אַט האָט מר באַראַש, שפּאַצירנדיק מיט מיר, מיך אַריינגעבעטן אין זיין הויז. וועלנדיק זען, צי ער געדענקט נאָך פּויליש, האָט באַראַש מיטאַמאָל אָנגעהויבן צו רעדן מיט מיר אַף מיצקיעוויטש'עס שפּראַך און זאָגן שטיקער „פּאַן טאַדעאָושי“. און... פון פּויליש צו יידיש איז מער ווי אַ תּחום-שבת?

בשעת מיר האָבן שוין געפירט אונדזער געשפרעך אַף מאַמע-לשון, האָט זיך אין צימער באַוויזן חקי (יצחק) באַראַש, דעמאָלט-זעקס-יעריקער זון. צוהערנדיק זיך אַ ווייל צו אונדזער שמועס, טוט דער קליינער חקי פּלוצלונג אַ טייטל אַף מיר מיט אַ פינגער, פרעגנדיק כּהאי לּשנא: — אַבאָ האַדון הזה מזשרגוניה? (טאַטע, איז דער דאָזיקער הער פון זשאַרגאַנלאַנד?). קלאָר ווי דער טאָג: ער, חקי, איז אַן עברי, רעדט עברית. איך ווידער,

דער גאסט, רעדט זשארנאן, געהער איך מסתמא צו יענעם משונה'דיקן
שבת, וואָס לעבט ערגעץ אין זשארנאָלאַנד. איז, וואָס פאר אַ שייכות האָט
חסי, דער עברי, מיט מיר?

האָט מיין פריינט באַראַש זיך פאַרשעמט? — הוא משיח לפי תומו
— האָט באַראַש אַ שמייכל געמאָן.

משמע: „פון מיין זון רעדט אַרויס דער אמת, וואָס איז גאַאיוו און
אומשולדיק ווי אַ לעמעלע“...

דאָכט זיך, יענע רגע איז געווען דער אָנהייב פון דער וואונדערבאַרער
קילקייט צווישן מיר און די עברים אדוקים. ס'איז אויך געווען דער אָנ-
הייב פון קוקן אַף זיך אַליין, וואָס האָט אויך גערעדט העברעאיש, ווי
אַף אַ סנאָב, אַ „בראַמינער“, וואָס גייט אַרום צווישן אַ מחנה פון „פאַ-
ריער“, „מצורעים“, וואָס רעדן, דענקען און פילן, על פי רוב, דוקא יידיש.
זאָלן די גייסטיקע טאַטעס פון „גדוד־מגיניהשפה“ פשט'לען
און טענה'ען וויפיל זיי ווילן — איך האָב זיך באַלד אין דער ערשטער
וואָך איבערצייגט, אַז צענדליקער טויזנטער מענטשן אין תל-אביב, אויך אין
דאָרפישע פונקטן — פון ירושלים, טבריה, צפת איז אָפּגערעדט — רעדן
יידיש, און... קענען נישט עפעס אַנדערש!

אַ סנאָב, אַ בראַמינער, אַ שמן־זית־דיקער בין איך אפילו געווען
אין די אויגן פון מיין לאַנדסמאַן יאַנקעלע (יאַצעק) דער בעקער, וואָס האָט
צוויי יאָר — צווישן קנעטן איין דיוזשע ברויט און דער צווייטער — זיך
געמוטשעט איבערן דגש חזק, איבער נחי פ"א און... זיך פאָרט נישט גע-
קאַנט אויסלערנען קיין העברעאיש און געבליבן שטום ווי אַ פיש, אין...
אייןקלאַנג מיט די אוקאַזן פון דער הסתדרות...

אַט־דעם פשוט'ן פאָלקסמענטשן, יאַנקעלע בעקער, וואָס האָט יאָהר־
לאַנג, לויט זיינע מעגלעכקייטן, באמת ובתמים געדינט דעם אַמאָלקן
„התאחדות“ און טאַקע געקומען אַרבעטן אין ארץ־ישׂראל — אים האָט
מען געמאַכט טויב, בלינד און שטום. נישט קיין טעגלעכע צייטונג, נישט
קיין טעאַטער־פאַרשטעלונג, נישט קיין לעקציע אַמאָל, — נישט קיין מעג-
לעכקייט אפילו זיך אָנצורופן מיט אַ וואָרט ביי אַ מיטינג פון זיין פּראָפעסי-
אָנעלן פאַראיין.

ווי אַ געטרייער חסיד און געהאַרכזאַמער סאָלאַט פון זיינע פירער,
האָט מיין יאַנקעלע געשוויגן, געשטומט, געבאַקן בולקעס און געשמייכלט.
ביז...

ביז אין דער סדר־נאַכט, נאָך די אַרבע כוסות, האָט ער זיך פּלוצלינג
צערעוועט און צו מיר אַ הויב געמאָן אַ האַנט:

— דו, מלמד, בעלפער! — האָט ער מיך אָנגעהויבן באַוואַרפן מיט
עפּיטעטן — ווער דערשטיקט מיט די נחי פ"א. איר האָט מיך געמאַכט
פאַר נאָך אַ גרעסערן כאַמולע ווי איך בין געווען אין דער היים. שטאַפּ
זיך אויס מיט דיין ובכן, תן, פחדך און מיט דעם חד גדיא. כ'וועל אַרויס
אין דרויסן און אָנהייבן זינגען יידיש: „אַז דער רבי אלימלך איז געוואָרן

פריילעך" ... פארוואס פארשטאפט מען מיר דעם פיסק? ..
פארוואס מען פארשטאפט יאנקעלעך'ן — און טויזנטער אזוינע האָרע-
פאשניקעס — ס'מויל, זאָלן אים ענטפערן זיינע פירער און לערער... —
אַז יידיש איז דוקא אַן ענין און אויך די יידישע קולטור, האָב איך
גראָד געהערט אין „עמק", אין דער קאָמונאַלער קבוצה פון תל-יוסף. כעת
איין לערער, צוזאַמען מיט אַ גרופע קנאים, האָבן אין מיין געגנווארט גע-
נומען פרעסן „יידיש מיט ברויט" שטאַט וועטשערע, האָבן אייניקע חברים
זיך דוקא אָנגענומען די קריודע פון דער „שפחה" און דעם מורה-מורנו
געוואָרפן אַ בינטל שטרוי אין פנים...
איין חבר'טע האָט אפילו אָנגעהויבן דעקלאַמירן פאפיערניקאָוו'ס אַ
ליד אַף יידיש...

אַבער ווי באַצייט מען זיך צו דעם דאָזיקן יידישן דיכטער? אין איין
טאָג האָט פאפיערניקאָוו ביי מיר אין צימער געליענט אַ סעריע לידער.
אזוי ארץ-ישראל'דיק סיי אין טאָן, אין אימאַזש, אין געפיל, סיי אין מע-
טאפאָר, זענען די לידער געווען, אַז ס'האָט ממש פאראכאפט דער אָטעם.
צוויי פון די דאָזיקע לידער זענען באַלד איבערזעצט געוואָרן אַף
העברעאיש און זיי זענען אַרויסגעקומען „אַגיל ואשמח", כפתור ופרח.
אַבער נאָכדעם ווי די דאָזיקע לידער זענען אָפגעלעגן צוויי חדשים
אין דער רעדאַקציע פון „דבר" זענען זיי „געקומען צוריק" נישט-געדרוקטע
פארוואָס?

אַפן ראַנד פון מאַנסקריפט האָט זיך געפונען אַ באַמערקונג, וואָס
דער רעדאַקטאָר האָט, אומפאַרזיכטיקערהייט, פאַרגעסן אויסצומעקן און וואָס
האָט זיך געליענט אזוי: „בערל, השירים האלה מתורגמים מיידיש!!!
א. ש. (בערל, די לידער זענען איבערזעצט פון יידיש!!! א. ש.) א. ש.
(אברהם שלונסקי), דער דעמאָלטיקער ליטעראַרישער ממונה אין „דבר", האָט
דאָס אזוי געוואָרנט בערל'ען (קאַצענעלסאָן) דעם שעה-רעדאַקטאָר...
יא: מען שפילט יידישע דראַמאַטורגען (נישט אָנגעגעבן אַף די פלאַך
קאַטן און אין די אַנאָנסען, אַז די פיעסן זענען איבערזעצט פון יידיש).
אַבער, אַנו זאָלן דיזעלבע יידישע שריפטשמעלער זיך באַזעצן אין ארץ-ישראל
און פרוואוון שאַפן און ווירקן דאָרטן אַף יידיש? אַדרבה! ..
זיי וועלן דאַרפן מיטנעמען אַן אַמעריקאַנער „באדי-גאַרד" (באוואָפנטע
האַידוקעס), אָדער... אַב. קאהאַנ'ען!

גראָד ווען אַב. קאהאַן איז געקומען אַף זיין ערשטן פאַרשונגס-באַזוך
קיין ארץ-ישראל, האָט מען אויפגעהערט וואַרפן שטיינער און אַרונטער-
רייסן יידישע לעקציעס; ס'האָט זיך אַף אַ ווייל איינגעשמעלט דער „גדוד"-
סמבטיון.

ווי וואויל אַב. קאהאַנ'ס באַציאונג צו יידיש איז באַקאַנט, האָט מען
אַבער מורא געהאַט, אַז כוליאַנזים קאָן אים אַמאָל אויפּרעגן און... ס'וועט
שאַרן די „ביזנעס" אין אַמעריקע...

דערמיט דערקלערט זיך, וואָס דער וואַרשעווער שריפטשמעלער אַלטער

קאציזנע, וואָס האָט זיך געפונען דעמאָלט אין ארץ-ישראל אין קאהאַנ'ס שטאָב, האָט געקאָנט רואיק האַלטן זיין לעקציע אָף יידיש, אין באַראַק פון די לינקע פּוּעל־ציון. איבער צוויי טויזנט יונגע מענטשן זענען אים גע- קומען הערן!

ס'זענען געקומען עטלעכע יידישע שרייבער אויך. צווישן זיי אנכי און דוד האָפּשטיין, וואָס איז דאָן געווען אין ארץ-ישראל. די דאָזיקע שריפטשטעלער האָבן זיך אָבער, ווי „אנוסים“, אַרײַנגע'גנב'עט דורך דער הינטערטיר. זיי האָבן געהאַט קליינע מוניציפּאַלע שטעלעס און... מיט לחס-הקלוקל שפּילט מען זיך נישט...

ס'האָט נאָך געגאַלטן דער אַלטער זאָג: „אַדער דו נעמסט אָן די תּורה, אָדער איך טו אָף דיר אָן דעם באַרג“!..

און דאָס אַלץ, כדי די יידן פון בבֿל און פון בערדיטשעוו זאָלן, „טע- אָרעטיש“ האָבן „איין“ שפּראַך און זיך פאַרשטענדיקן.

ניין, יידיש איז נישט בלויז דער ענין פון די לינקע פּוּעל־ציון. איך האָב מיט דער דאָזיקער פאַרטיי פּאָליטיש קיין שום שייכות נישט. די פּוּעל־ ציון האָבן אָבער געוואַנט צו פאַרטיידיקן יידיש אין ארץ-ישראל. אין זייער באַראַק קאָנען יידישע אַרבעטער הערן אַן ארץ-ישראל'דיקע לעקציע אָף יידיש.

וויפּיל יידן ס'רעדן יידיש און פּילן אזוי? זאָל מען נאָר פאַרדינגען אַ זאָל צו שפּילן יידיש טעאַטער, כאָטש איינמאָל אַ וואָך פאַר די טויבע יאַנקעלעך, וועט מען זען וויפּיל מאָל מען וועט דאַרפן איבער'חזר'ען די פּיעסע!

אָבער... בלויז אויף שטום צו מאַכן די יאַנקעלעך זענען די עקסטרעמע העברעאישטן קנאַקערס. זיי ווילן נישט קיין נאַלעווקעס, קיין „זשאַרגאָן“, קיין גלות. זייער פּיין!

אָבער דערווייל האָבן זיי בלויז אַרויסגעשטויסן די יידישע מאַסאַווע ליטעראַטור, וואָס איז געשאַפן געוואָרן אין פּייער, מיט בלוט און מסירת- נפש. און זיי, די „עברים“, האָבן נישט דערזען, אז אין תּל-אביב, אין מעקלער-קאַפּעהויזשור ווערט געבוירן אַ מיאום'ער זשאַרגאָן: „כ'האָב אַ מגרש'ל, אַ וואוילס, בוזל, בחיי“... אָף די רושטעוואַניעס, צווישן אַרבע- טער קאָן מען הערן אזאַ מין קוואַטש: „יהחביבי, אנו עפעס היום דאָסיק“... איז יידיש טויט אין ארץ-ישראל? אויב יאָ, צו וואָס דאָס נישט דער- לאָזן אַ יידישע צייטונג, אַ שול, אַ לעקציע, אויב ס'זענען דאָ מענטשן, וואָס זוכן עס און ווילן עס? אַדרבה, לאָז מען זען, צו דאַרף מען טאַקע מאַמע-לשון באַגראַבן און זאָגן רבּנן-קדיש נאָך איר...

די, וואָס האָבן אַ געזונטן חוש פאַר רעאַליטעטן (קרעמער, אַריענטאַ- לישע מאַרק-הענדלער האָבן עס זייער אָפּט), דערשמעקן דעם אמת. אַ סימן: די אַראַבישע גרינס-און-פרוכט-הענדלער פּלעגן מיך יעדן אינדערפרי אויפ- וועקן מיט... אַ יידישן נגון אָף יידיש:

— יאַהלאָה, פּרישע מאַראַנצן, גוטע מאַראַנצן! פּרישע טאַמאַטעס,

צעריסן מיר זיך אף באזונדערע טיילן, רייסן מיר איבער די קייט פון גאנצקייט, וואָס האָט זיך געצויגן דורך די טויזנטער יאָרן פון אונדזער געשיכטע.

ניין, ארץ־ישראל איז פונקט אזא יידישער קיבוץ, ווי דער אמעריקאנער, ארגענטינער, פוילישער, רומענישער. א קיבוץ, וואָס מיר זענען פארבונדן מיט אים מיט טויזנטער פערדים פון דער פארגאנגענהייט און דער קעגנווארט און, וואָס מיר ווילן זיך נאָך נענטער פארבינדן מיט אים אין דער צוקונפט. נאָכמער, ארץ־ישראל ווערט א לאַנד נישט פון פיאַנערן, וואָס נעמען אף זיך דעם פרייוויליקן יאָך פון העברעאיום, נאָר א לאַנד וואָס גיט אַ היים צענדליקער טויזנטער יידישע פאָלקסמענטשן, וואָס זענען געצוואונגען צו זוכן אַ נייע היים פאר זיך. איז דאָך די לאַגיק זייער פשוט: אויב מיר קענען קומען צו די יידישע פאָלקסמאָסן, — און מיר קומען צו זיי, — מיטן רוף צו העלפן די יידישע וואַנדערער פיזיש צו באַפרייען זיך פון רדיפות און שאַפן פאר זיי אַ רואיקע היים, איז אונדזער חוב אויך צו העלפן זיי באַפרייען זיך פון זייער גייסטיקער פארשקלאַפונג.

מיט עטלעכע טעג צוריק האָט אַ באַקאנטער יידישער שרייבער אף אַ פאָרזאמלונג פון שרייבער געזאָגט: מיר טאָרן זיך נישט מישן אין ארץ־ישראל, ווילן דאָרטן איז דער העברעאיום אַ סיסטעם. וואַנדערט מיך אף יענעם שרייבער, וואָס איז דרך אגב ביי אונדז אַן אויסגעהאַלטענער יידישיסט, פאָרוואָס ער האָט זיך פלוצלונג אָנגעהויבן צו בייגן פאר סיס־טעמען. זינט ווען האָבן מיר אָנגעהויבן דרך־ארץ צו האָבן פאר סיסטעמען? אויב סיסטעם איז אַ מאָס, וואָס מיר דאַרפן זיך פאר איר בייגן, איז דאָך דער קאָפיטאַל־איוואַר אַ סיסטעם און נאָך אַמט־דער לאַגיק טאָרן מיר נישט קעמפן קעגן אים. און איז דען דער היטלעריזם נישט קיין סיסטעם? מיר נעמען אַן סיסטעמען בלויז ווען זיי זענען גוטע, שלעכטע סיסטעמען באַקעמפן מיר, און מיר וועלן זיי באַקעמפן. און דער העברעאיום אין ארץ־ישראל, דער אויסוואַרצלענדיקער און דער שנאה־דיקער צו יידיש, איז אַ שלעכטע סיסטעם, אַ שעדלעכע סיסטעם, און מיר דאַרפן קעגן איר קעמפן מיט אַלע אונדזערע כוחות.

דער טעות פון אַמט־די מענטשן ליגט אין דעם, וואָס זיי מיינען, אַז דער ארץ־ישראל־דיקער העברעאיום ווירקט בלויז אין די ענגע ווינקעלעך פון יענעם לאַנד. אזא צוגאנג איז אַ קורצזיכטיקער, אַ פאָליטיש־אומריי־פער. ערשטנס, מוזן מיר אָנערקענען דעם פאקט, אַז ארץ־ישראל לעבט גאַנץ שטאַרק אינעם באַוואוסטזיין פון די יידישע פאָלקסמאָסן, אַז נאָך שטאַרקער איז געוואָרן די פארבינדונג מיט יענעם לאַנד, זינט סע איז געוואָרן אַ ווירקלעכקייט, זינט דאָס לאַנד איז אַרויס פון חיבת־ציון־וויקעלעך און איז געוואָרן רעאַליטעט. די צוויי פאקטאָרן, — דער היסטאָרישער און דער אימיגראַנטישער, — מאַכן ארץ־ישראל פאר אַ ווירקנדיקן כח אין אונדזער לעבן, אַ כח וואָס מיר קענען אים נישט אוועקמאַכן מיט דער האַנט.

צווייטנס קומט ארץ־ישׂראל צו אונדז און פאָדערט פון אונדז מיר זאָלן עס אויפבויען. יעדער איינער פון אייך איז געקומען אָנצוילייען מאָל פנים־אליפנים מיט שלוחים פון ארץ־ישׂראל, — שלוחים פון דער אַרבעטער־שאַפט, פונעם קליינבירגערטום, אפילו פון דער דאָרטיקער בורזשואַזיע, וואָס פאָדערן פון אייך איר זאָלט העלפן אינעם אויפבויען פון לאַנד. די פּרעסע איז טאָגטעגלעך פול מיט ארץ־ישׂראל, די פּלאַטפאָרמעס זענען פאַרנומען מיט רעדנער וועגן ארץ־ישׂראל. אַף אזאָ לעבעדיקן, אַגרעסיוון כּח קענט איר נישט זאָגן, אז ער ווירקט נישט אין אונדזער לעבן, — סײַדן איר ווילט פאַרמאַכן די אויגן אַף דער ווירקלעכקייט.

נו, וואָסער אַ ווירקונג האָט די פּראָפּאָגאַנדע פאַר ארץ־ישׂראל אינעם ליכט פון די רדיפות אַף יידיש דאָרטן? נאָר איין ווירקונג: אויב אַף יידיש אין ארץ־ישׂראל ליגט אַ חרם, ווערט דער דאָזיקער חרם, אין פאַר־שידענע פּאָרמען, אויסגעשפּרייט איבער די אַנדערע יידישע ישובים. דער פּשוט'ער יידישער פּאָלקסמענטש קען נישט באַגרייפן אָטדי דרינגענישן און פינגער־דרייענישן, וואָס באַווײַזן אז אין ארץ־ישׂראל דאַרף טאַקע יידיש זײַן טרייף, אָבער אין אַנדערע לענדער מעג יידיש לעבן. דער יידישער פּאָלקסמענטש, וואָס נעמט אַ נאָענטן אָנטייל אין העלפן אויפבויען ארץ־ישׂראל, מוז דורך דעם אַליין זיך אָפּרייסן פון יידיש בײַ זיך אין לאַנד. סע זענען נישטאָ קיין צוויי מאָסן צו אַ שפּראַך: אויב דו נעמסט אָן אז אין ארץ־ישׂראל איז יידיש אַ מיאום'ע שפּראַך, אַ פאַראַכטלעכע שפּראַך, — ווי דאָס איז געזאָגט געוואָרן אומצוילייען מאָל אפילו אין דער אַרבעטער־צײַטונג „דבר“, — קענסטו נישט צו דער אייגענער צײַט רופן צו אַרבעט פאַר יידיש און קולטור אַף יידיש, פאַר דרך־אריז צו אונדזער שפּראַך אין אַנדערע לענדער. די פאַראַכטונג צו יידיש אין ארץ־ישׂראל האָט אַ טיפן אָפּקלאַנג אין אַנדערע לענדער און גראָבט אונטער די מסירת־נפש'דיקע אַרבעט אונדזערע אומעטום וואו מיר ווילן אויפהאַלטן יידיש און די יידישע קולטור.

נאָך איין מאָמענט איז דאָ אין דעם: איר האָט געהערט פון ארץ־ישׂראל'־דעלעגאַטן, און גראָד זענען זײ געקומען פון דער דאָרטיקער אַרבעטערשאַפט, אַז יידיש גײט סײַ־ווי אונטער אומעטום און דערפאַר איז אַרויסגעוואָרפן די אַרבעט צו האַלטן יידישע שולן, אַרויסצוגעבן יידישע ביכער און בכלל צו אַרבעטן פאַר דער פאַריוואָרצלונג פון דער נאַציאָנאַלער יידישער קולטור. טראַכט זיך אַריין וואָס דאָס מײנט: דאָס יידישע לעבן איבער דער גאַנצער וועלט גײט סײַ־ווי אונטער, מיר דאַרפן זיך אונטערגעבן דער אַסימילאַציע און אָפּראַטעווען בלוזי דאָס ביסל יידן, וואָס לעבט איצטער, און וועט נאָך אַרײַנקומען לעבן, אין ארץ־ישׂראל. אָט־דער געדאַנק איז נישט קיין צופּעליקער, נאָר ער דרינגט אַרויס פון דער גאַנצער העברע־איסטישער אידעאָלאָגיע, וואָס האָט זיך איינגעוואָרצלט אין ארץ־ישׂראל. הײַסט עס, אז ווען מיר נעמען אָן דעם קעמפּערישן העברעאיזם אין ארץ־ישׂראל, נעמען מיר אויך אָן זײַן אַסימילאַטאָרישע אידעאָלאָגיע בנוגע די

יידישע מאסן איבער דער גארער וועלט. אויב מיר דערלאָזן אז יידיש זאָל אזוי פאַרזאָרט און פאַרשפּאַרט ווערן אין ארץ־ישׂראל, אז די רעכט פון דער שפּראַך וואָס מיליאָנען יידן איבער דער וועלט, — און צענדליקער טויזנטער אין ארץ־ישׂראל אַליין, — לעבן זיך אין איר אויס, זאָל זיין געטראָטן מיט די פיס, דערלאָזן מיר אונדזער אייגענעם אונטערזאָנג וואו מיר זענען. סע איז נישטאָ קיין צוויי מאָסן, ווי איך האָב שוין פריער געזאָגט, ארץ־ישׂראל איז פאַרבונדן מיט אונדז, און מיר זענען פאַרבונדן מיט ארץ־ישׂראל. אויב מיר קעמפן פאַר רעכט פון יידיש אין ארץ־ישׂראל, קעמפן מיר קעגן דער אַסימילאַציע אין אונדזער אייגענעם לעבן, קעמפן מיר פאַר דעם אייגענעם קולטור־אויפהאַלט אומעטום וואו מיר זענען.

א. וואָהלינער

דער גלות-שקלאַף הערשט אין ארץ-ישׂראל

(א ניט־געהאַלטענע רעדע)

עס איז געווען „מינדערווערטיקייט קאָמפּלעקס“, וואָס האָט דעם אינטעליגענט און יחסן אין גלות געטריבן ווייט פון זיין פּאָלק און זיין פּאָלקס-שפּראַך. און ווען ער האָט פאַרלאָרן די האָפענונג אַפּן גלות און איז געוואָרן אַ בויער פון ציון, האָט ער זיך אָפּגעטרייסלט פון גלות, האָט מיט רציחה „פאַרברענט דאָס צו וואָס ער האָט זיך נעכטן געבוקט“, ער דאָט אָבער אין „יידישן לאַנד“ מיטגעבראַכט דעם „גלות־שקלאַף“ מיט זיין פאַרזאָרט צו דער פּאָלקס-שפּראַך.

צו דער פּאָלקס-שפּראַך און — צום יידישן פּאָלק.

ער האָט עס גערופן „פאַרזאָרט צום גלות“. אין אמת'ן איז עס געווען די אַלטע פאַרזאָרט צו זיך אַליין, די אַלטע שמרעבונג צו אַנט-לויפן פון זיך אַליין, פון אייגענעם פּאָלק.

וואָס אַנדערש קען דען מיינען דער רוה: עברית או רוסית?
„רוסית“ איז דאָך געווען דער אַלטער גלות.

אונטערן מאַנטל פון אָפּטרייסלען זיך פון גלות האָט מען באַוואוסט־זיניק, אָדער אומבאַוואוסט, — זיך געוואָלט אָפּטרייסלען פון דעם פּאָלק, פון דעם נעמלעכן פּאָלק, וואָס מען האָט געזאָלט דערלויזן.

ווארים, וואָס אַנדערש קען מיינען דער אידעאַל פון „שארית הפליטה“, פון ראַטעווען אין ארץ־ישׂראל אַ קליינע צאָל יידן?

עס האָט, אמת, געהייסן, אז ארץ־ישׂראל דאַרף זיין דער גייסטיקער צענטער און דער לייכטטורעם פאַר אַלע יידן איבער דער גארער וועלט. אין אמת'ן האָבן אפילו פירער פון פּאָליטישן ציוניזם געהאַפט צו ראַטעווען אַ קליין הייפעלע יידן און לאָזן אויסשטאַרבן די אַנדערע.

די גזרה — די שטילע, די ניט־ארויסגעזאגטע — איז געווען: איך וועל אומברענגען דאס דאָזיקע גלות־פּאָלק און מאַכן די אויסדערוויילטע געצייגטע ציונים פאַר גאָט'ס פּאָלק.

און דערפאַר, כאַטש מען האָט מיט טרומפּייטן און פּויקן פּראָקלאַמירט די יידישע גאולה, האָט עס זיך אויסגעלאָזט אין אמת'ן: ארץ־ישׂראל עקזיסטירט ניט פאַרן פּאָלק ישׂראל, נאָר דאָס פּאָלק ישׂראל — דאָס צעשפּרייטע און צעזייטע איבער אלע גלות'ן — עקזיסטירט נאָר פאַר ארץ־ישׂראל.

„דער גלות איז פאַר־משפּט צום אונטערגאַנג“, האָט פּאַקטיש געמיינט: די יידן אין גלות מוזן אונטערגיין. פּופּצן מיליאָן יידן דאַרפן העלפּן אויפ־בויען אַ ארץ־ישׂראל פאַר אַ האַלבן מיליאָן אָדער אַ מיליאָן יידן אין יידישן היימלאַנד און נאָכדעם זיך אַריבערפּעלען אָפּן עולם האמת.

און אַ פאַר־משפּט'ן צום טויט איז ניט נויטיק צו ראַטעווען. פאַר־קערט, עס איז אפּשער אַ מצוה וואָס גיבער צו ענדיקן זיין פּיינלעך לעבן; אויפהאַלטן דאַרף מען אים נאָר אזוי לאַנג ביז ער וועט זיך צוגרייטן אַ ליכטיקן גן־עדן מיט צדקה פאַר ארץ־ישׂראל, אָדער אזוי לאַנג ביז מען וועט ביי אים אויסנאַרן אַ פּעטע צוואה פאַר ארץ־ישׂראל.

פאַראַן אזא זאך ווי אַ „מצוה־טויט“, ווי אַ מאָרד אויס רחמנות צום האַפּענונגסלאָז קראַנקן.

און דעם דאָזיקן מאָרד אויס רחמנות באַנייט דער ציוניסטישער העברעאויזם, באַנייט די העברעאויסטישע ארץ־ישׂראל — מיט זייער פאַר־אַכטונג צו יידיש, מיט זייער קאַמף קעגן יידיש, ניט נאָר אין ארץ־ישׂראל, נאָר איבער דער גאַנצער וועלט.

אין דעם שרעקלעכן קאַמף מיט דער טויט־סכנה בויען מיר אין גלות יידישע—יידישיסטישע—פּאָזיציעס, קיין אַנדערע קענען מיר ניט בויען. און אין אונדזער פאַרצווייפּלטן קאַמף שטעכט אונדז דער העברעאויזם אַריין אַ צדקה־מעסער אין רוקן, שפּריצט אונדז אַריין אַ דאָזע מצוה־גיפּט.

צוויי פעלקער: אַ גרויס יידיש פּאָלק אין גלות; אַ קליין יידיש פּאָלק אין ארץ־ישׂראל. און דעם גרויסן גולם האָט מען איינגערעדט, אז מען ראַטעוועט אים דורך דער מיתה בנשיקה און דער גולם לאָזט זיך אָפּט איינרעדן. און אַף דעם גולם קוקט מיט דער טיפּסטער פאַראַכטונג דער העברעאויסטישער ציוני, ער פאַראַכט זיין לשון, פאַראַכט זיין ליטעראַטור, פאַראַכט זיין קולטור. און דער גולם באַקומט אַ טיפּע פאַראַכטונג צו זיך אַליין.

און מיט דער דאָזיקער פאַראַכטונג צו זיך אַליין קומט דער גלות־ייד קיין ארץ־ישׂראל, קומט געיאָגט פון הונגער און טויט און העלפּט בויען דאָס יידישע היימלאַנד — אַ שטומער, אַ קולטורלאָזער.

ער פּראָטעסטירט ניט קעגן זיין שטומקייט. ער נעמט אָן כמעט באַהבה דעם משפּט, אז ער מוז בלייבן אָפּגעריסן פון לעבעדיקן וואָרט, פון אַביסל קולטור, ווייל מען האָט אים איינגערעדט: ער מוז דאָך במילא

שטארבן, פונקט ווי זיינע אנדערע ברידער און שוועסטער, וואָס האָבן זיך
ניט געקענט ראַטעווען פון גלות, איז וואָס מאַכט עס אויס, צי ער שטאַרבט
מיט אַ קרעכץ „מאַמע!“, אָדער ער שטאַרבט ווי אַ שטומע בהמה?
אזוי שטאַרבן מסתמא די באַשעפענישן, וואָס בויען אויס מיט זייערע
קלייניקע קערפערלעך די קאָראַלן-אינדזלען. און דער שטומער עלי'ה'ניק
אין ארץ-ישראל האָט ניט די טרויסט, אַז ער וועט שאַפן אינדזלען פאַרן
גאַנצן יידישן פּאָלק.

און שטום און ווילד איז אין ארץ-ישראל ניט נאָר דער, וואָס מען
מאַכט שטום און ווילד קעגן זיין ווילן, נאָר אויך אָפט יענער, וואָס פריידיקט
שטומקייט, ווילדקייט און קולטורלֶאָזיקייט און צווינגט זי אַרויף אַף
אַנדערע מיט ציין און פּויסטן.

איך געדענק שוין ניט, צי האָב איך עס ערגיץ געלייענט, צי האָט מען
עס מיר דערציילט, אַז ביאַליק פלעגט מיט עקל צוזעען ווי די יונגט טאַנצט
אַן אויפהער, שעה'ן-כסדר, די ווילדע האָרא. אָבער שולדיק אין דעם איז
געווען ער אַליין, ער און זיינע העברעאייסטן, אָדער, ווי זשיטלאָוסקי רופט
זי, העברעאייסטן. ווייל, ווי האָט, דאַכט זיך, פּרץ הירשביין באַמערקט
אַלע יידן אין ארץ-ישראל רעדן דעם פרעמדן, אַרויפגעצוואונגענעם, ניט-
פאַרדייטן העברעאיש, ווי קינדער, און לייענען לייענען זיי אים אויך ווי
קינדער, אויב זיי קענען שוין בכלל לייענען. און אַז מען קען ניט אויס-
דריקן געפילן מיטן מויל, דריקט מען זיי אויס מיט די פּיס, און אַז מען איז
ניט קולטורעל — טאַנצט מען ווילד.

די פּיס פאַרבייטן דאָס מויל. און די הענט פאַרבייטן אויך דאָס מויל.
און דערפאַר אפשר שלאָגט מען אזוי אָפט און אזוי גרויזאַם אין ארץ-
ישראל — דער עיקר, די יידישיסטן. . . אפשר לאָזט מען צו די יידישיסטן
אויס דעם צאָרן, וואָס מען קען ניט און מען האָט קיין שכל ניט אויס-
צולאָזן צו זיך אַליין.

יידיש אין ארץ-ישראל מער טרייף ווי אַלע אַנדערע שפּראַכן

ד'ר' מאַסס וויינרייך, וואָס איז געווען אין ארץ-ישראל לעצטן זומער, האָט
פאַרעפנטלעכט אין „פאַרווערטס" אַ סעריע אַרטיקלען, וואו ער האָט זיך
אָפגעשטעלט באַריכות אַף דער באַציאונג צו יידיש.

מיר נעמען אַרויס עטלעכע אויסצוגן פון די אַרטיקלען, ווייל זיי שאַפן
אַ גאַנץ בילד וואָס אַ מענטש האָט געזען מיט ניכטערע אויגן. ד'ר' וויינ-
רייך איז צוגעגאַנגען צום פּראָבלעם זייער אָביעקטיוו, ער האָט קיינעם
נישט געוואָלט משפּט'ן, אָבער אין לעצטן סך-הכל זענען זיינע אַרטיקלען
אַ שאַרפע אַנקלאַגע אַפן העברעאייסטישן ישוב אין ארץ-ישראל.

דר' וויינרייך שרייבט :

" . . . אָבער עס איז גאַרניט ריכטיק, אַז די באַציאונג צו יידיש אין עפנטלעכן לעבן איז דיזעלבע, װוי צו אַלע פרעמדע שפראַכן. עס איז אַן ערגערע באַציאונג.

„אַף די שילדן אין תל-אביב, אַף די פּלאַקאַטן אין די גאַסן זעט איר זייער אָפּט אַ דייטשן טעקסט צוזאַמען מיטן העברעאישן. זעלטענער זעט איר אויך ענגלישע טעקסטן. אָבער פּראַוווט נאָר אַרויסהענגען אַ שילד אָדער אַ פּלאַקאַט אַף יידיש!

„פאַראַן נאָר איין אָרט אין גאַנצן לאַנד וואו דאָס איז מעגלעך : דאָס איז אין דעם דיסטריקט „מאה שערים" אין ירושלים. דאָרטן געוועלטיקן די אָרטאָדאָקסן, דאָרטן האָבן די ציוניסטישע העברעאישטן קיין שליטה ניט. און דאָרטן וואַרפט זיך טאַקע דורך וואו ניט וואו אַ יידישער שילד. „איך האָב עטלעכע מאָל געפּראַוווט אין תל-אביב זיך אָפּשטעלן אַף אַ ראַג גאַס און איינהערן זיך אַף וואָס פאַר אַ שפּראַך מענטשן רעדן. איך האָב אפילו געפּראַוווט ציילן די פאַרשידענע שפּראַכן, לויט די קאַטעגאָריעס : יידיש אָדער אַן אנדער שפּראַך. מיין איינדרוק איז געווען, אַז ווען מען זאָל אַראָפּנעמען די ווגנט ביז אַ יאָר 17, האָבן צום ווייניקסטן 80 פּראָ-צענט גערעדט יידיש.

„אין ירושלים און אין תּבריה, אין די אַלמע יידישע קוואַרטאַלן, טרעפט איר, אַ חוץ דערוואַקסענע, אויך מאַסן קינדער אין אַלע עלטערס, וואָס רעדן יידיש.

„אָבער עס קומט אויס, ווי דאָס וואָלט געווען נאָר אַ פּריוואַטזאַך, פון מענטש צו מענטש. צום עפנטלעכן לעבן, וואו אַ מענטש האָט צו טאָן מיטן קאָלעקטיוו, דערלאָזט מען דאָס ניט. פאַרן עפנטלעכן לעבן האָט מען אויפגעבויט אַ פּיקציע, אַז אַלע יידן רעדן העברעאיש. און אזוי ווי די מער ציוויליזירטע טרעגער פון אנדערע שפּראַכן לאָזן זיך ניט אינגאַנצן צע-קוועטשן, גיסט זיך אויס די גאַנצע תּוכחה אַף יידיש.

„אין דער קינאָ „מוגראַבי", וואָס איז דער גרעסטער קינאָ אין תל-אביב, איז פאַרגאַנגענעם יאָר געווען אַ גרויסער סקאַנדאַל בשעת מען האָט דאָרטן געוואָלט ווייזן אַן אַמעריקאַנער יידישע פּילם. געוויסע מענטשן אין עולם האָבן געמאַכט אַן אָבסטרוקציע, מען האָט די ווייסע לייווענט פאַרוואָרפן מיט פּלעשער טינט, פּאַליציי האָט זיך אַריינגעמישט און מען האָט דעם פּילם געמוזט אַראָפּנעמען.

„ווען איר רעדט וועגן דעם מיט פאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן, ענטפערן זיי אייך : וואָס זענען מיר שולדיק ? כולִיגאַנעס האָבן דאָס געטאָן, די זעלבע כולִיגאַנעס וואָס וואַרפן פון צייט צו צייט שטיינער אין די פענצטער פונעם יאַשאַ-הפּי-זאַל, בשעת די פּועלי-ציון האַלטן דאָרט אַפּ אַ יידישע פאַרזאַמלונג.

איר מעגט טאַקע זיין זיכער, אַז קיינער פון די פאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן האָט ניט געוואָרפן קיין פּלעשל טינט און ניט קיין שטיין. אָבער

אלץ איז דאָך געווענדעט אין דער שטימונג וואָס עס שאַפט זיך, בפירוש טאַקע מיט דער מיטווירקונג פון די פאַראַנטוואָרטלעכע מענטשן, ווי זיי אליין זאָגן אייך גאַנץ אָפּן.

„וואָרים גיט נאָר אַ סוף: קיין העברעאישע פילמען זענען דאָך ניטאָ. גאַנץ ארץ־ישׂראל איז דאָך פאַרפליצט מיט פּרעמדשפּראַכיקע פילמען. אַמאָל ענגלישע, אַמאָל רוסישע אָדער פּראַנצויזישע, ווען־ניט־ווען אַ פּוילישער, אָבער דאָס רוב דייטשע. צי איז ווען עס איז געווען אַ פּאַל, אַז וועלכער עס איז כוליאַנאַן זאָל קעגן דעם אַרויסטרעטן? „ניין, ניט געווען.

„אין דער צייט וואָס איך בין געווען אין ארץ־ישׂראל, האָט מען אין דעם „מוגראַבי“־קינאָ געוויזן אַ פּוילישן פילם; האָט מען דעם פּוילישן נאָמען אָנגעשריבן מיט פּוסיקע אותיות אַף פּויליש טאַקע, איבער דער גאַנצער ברייט פונעם בנין. אָבער מען האָט ניט געהערט, אַז אימיצער זאָל קעגן דעם פּראָטעסטירן.

„אַביסל שפּעטער האָט מען דאָרטן געוויזן דעם פילם „מאַסקווער נעכט“. איז דער נאָמען פונעם פילם געווען אָנגעשריבן מיט קידוש־לַב־נְה־אותיות אַף העברעאיש „לילות מוסקבה“. דאָס איז פאַרשטענדלעך. ס'איז דאָך אַ העברעאיש לאַנד. אונטער דעם איז געשטאַנען „מאַסקאָוו־סקיא נאָטויש“ — קען מען אויך פאַרשטייען, ס'איז אַ פילם פון רוסישן לעבן. אָבער דערנאָך איז שוין געשטאַנען „מאַסקאָווער נעכטע“ אַף דייטש, „ניאי דע מאַסקוו“ אַף פּראַנצויזיש, „נאַיטס אָוו מאַסקווע“ אַף ענגליש. אָבער יידיש פאַר די 80 פּראָצענט יידיש־דערנער פון תּל־אָב־ב־ב — דאָס זאָל נאָט אויסהיטן.

„אין פּראַקטישן לעבן איז יידיש פאַראַן, און נאָך ווי! נעמט, למשל, אזאַ פּאַסט. הייזער בויט מען אין ארץ־ישׂראל גאָר אַף אַן אַנדער שטייגער ווי אין דער אַלטער היים; אין די ליטווישע און פּוילישע שטעטלעך האָט מען ניט געוואוסט פון קיין אייזן און בעטאָן. וואָלט זיך דאָך געקענט דוכטן, אַז דאָ האָט דער נייער עולם אודאי געדאַרפט איבערנעמען די נייע העברעאישע נעמען פאַר די נייע זאַכן. אָבער ניין: די פּאַקטישע אומגאַנג־שפּראַך פון די אַרבעטער ביי בנין (ביניאַן) איז יידיש בלויז מיט אַביסל העברעאישע ווערטער. איינער אַן אַרבעטער האָט מיר געבראַכט צוטראַגן פאַרן יידישן וויסנשאַפּטלעכן אינסטיטוט אַ פּולע יידישע טערמינאָלאָגיע פון דעם „טאַבאַרעס“־פּאַך, מיט פיל צענדליקער אינטערעסאַנטע נייע יידישע ווערטער, וואָס האָבן זיך ערשט די לעצטע יאָרן אין ארץ־ישׂראל געשאַפּן. „אָדער אַן אַנדער קלייניקייט: איינער אַ רוס, וואָס אַרבעט צווישן ייִדן אין אַ תּל־אָב־ב־ב־ער פאַבריק, האָט געזאָגט צו זיינע יידישע חברים — איך מוז זיך אויסלערנען יידיש, כדי צו קענען פאַרשטיין ווען דער מיט־טער (פּאַרמאַן) זידלט זיך.

אָבער דאָס איז אַלץ פּריוואַט. אין עפּנטלעכן לעבן איז יידיש ניטאָ. זי האָט אַ סך ווינציקער אָנזען אין עפּנטלעכן לעבן, איידער אַ שטייגער

אין ווילנע. אין ווילנע קענט איר זיך ניט אויס'טענה'ען אף יידיש אין א רעגירונגס-אָפּיס. אָבער איר קענט יאָ רעדן יידיש אין דער יידישער קהלה, אין אַ פּראָפּעסיאָנעלן פּאַרזיין, אין אַ יידישער קראָם, אין אַ יידישן רעס-טאָראַן. אין תּל-אביב איז אפילו דאָס נישט מעגלעך. מען האָט געשאפן אַרום יידיש אזא שטימונג, אז צוויי מענטשן, לאָמיר זאָגן, זיצן ביי אַ מיטשל און רעדן יידיש; הינטערן טאָמבאָנס שטייט דער באַלעבאָס מיט דעם דער-לאַנגער, און זיי רעדן אויך יידיש; אָבער ווען דער דערלאַנגער קומט צו צום מיטשל און פרעגט וואָס זיי ווילן, פרעגט ער דאָס אַף העברעאיש, און זיי ענטפערן אים אַף העברעאיש.

„אז יידיש איז היימלעך, אז יידיש רעדט מען צווישן זיך — דאָס איז אַ פּאַקט, וואָס מען קען ניט אָפּשאפן, מען קען אים נאָר פאַר'מיאוס'ן. אָבער דערלאַזן, אז פון דער היימלעכקייט זאָל ווערן אַן עלעמענט פון עפנטלעכן לעבן — דאָס ניט. וואָס-זשע טוען יידן?“

„אזוי ווי יידן קומען פון לענדער, וואו די יידישע שפראך האָט אויך קיין גרויסע עפנטלעכע רעכט ניט געהאט, לאָזן זיי זיך. דער גרעסטער טייל עולם האָט דאָך אנדערע דאנות, שווייגט מען. אָבער געוויסע פּאַנאַני-דערשיידונגען זענען פאַראַן.

„נאָר אַ קליינע שיכט שטרעבט דערווייל באַוואוסטזיניק דערצו, אז די רעכט פון יידן אַף דער יידישער שפראך זאָלן אַנערקענט ווערן. דאָס איז אַ געוויסע צאָל אומפאַרטייאישע מענטשן אויך, אָבער פון אָרגאַניזירטע גרופּעס בלויז די פאַרטיי לינקע פּועל-ציון.

„ווייטער גייט אָבער אַ היבשער קרייז געטרייע הסתדרות-מענטשן וואָס וואָלטן זייער שטאַרק געוואָלט, אז די באַציואונג צו יידיש זאָל זיך בייטן. איך האָב אַליין געשמועסט מיט צענדליקער אַזעלכע מענטשן, וואָס האָבן מיר געוואָלט איבערצייגן, אז עס וועט בעסער ווערן. נאָר אַליין זאָלן זיי אַרויסגיין מיט אַ פאַרשלאַג, אַליין זאָלן זיי זען צו פאַרבעסערן — דאָס ניט. עס שטעקט אין דעם אי מורא מען זאָל זיי ניט פאַרשרייען פאַר פאַר-רעטער, אי אַ געפיל פון דיסציפּלין. די פירער ווייסן וואָס זיי טוען. איי-דער די פירערשאפט הייסט, דאַרף אַלץ בלייבן ווי געווען.

„איך דערמאָן זיך אַ לאַנגן שמועס מיט נאָר אַן אָנגעזעענעם מענטשן אין דער אַרבעטער אָרגאַניזאַציע. ווען מיר זענען שוין געווען פאַרטיק מיט אַלצדינג, האָב איך אים געפרעגט:

„זאָגט נאָר, איז עס אמת, אז מען לאָזט ניט פאַרקויפן די „ניי-וועלט“ ביי די צייטונגס-פאַרקויפער אין די גאַסן?“

„די „ניי-וועלט“, דאַרפט איר וויסן, איז אַ צוויי-וואַכנבלאַט אין יידיש, וואָס די לינקע פּועל-ציון גיבן אַרויס אין תּל-אביב. מען מאַכט זיי דערביי גרויסע שוועריקייטן: דרוקערייען האָבן זיך אָפּגעזאָגט צו זעצן די צייטונג, ביי די צייטונגס-פאַרקויפער זעט מען זי ניט, און ווען פּועל-ציוניסטישע יונגעלייט זענען אַרויס אין גאַס אַליין פאַרקויפן זייער בלאַט,

האָט מען עמלעכע פון זיי צושלאָגן, אַרעסטירט און אפילו געשטעלט פארן געריכט.

„אַלזאָ, האָב איך געפרעגט ביי מיין נייעם באַקאַנטן :
„זאָגט נאָר, איז עס אמת, אז מען לאָזט ניט פאַרקויפן די נייע-וועלט“
ביי די צייטונגס-פאַרקויפער אין די גאַסן ?“

איז זיין פנים געוואָרן שטרענג אָנגעצויגן און ער האָט געענטפערט :
„ — איך ווייס ניט. איך אינטערעסיר זיך ניט דערמיט. נאָר דאָס
דאַרפט איר וויסן זיין, אז מיר קוקן אַף די „נייע-וועלט“ ניט ווי אַף אַ יידי-
שער צייטונג, נאָר ווי אַף אַ קעמפּערישער יידישיטישער צייטונג. און דאָס
איז אַ גרויסער אונטערשייד.

„ — איך פאַרשטיי דעם אונטערשייד, האָב איך געענטפערט. נאָר צי
איז דער אונטערשייד גרויס גענוג כדי דאָ יאָ צו לאָזן אַרויסגיין אַ יידישע
צייטונג, ניט קיין יידישיסטישע ?

„זיין פנים האָט זיך נאָך מער פאַרפינצטערט :
„—איך ווייס ניט. דאָס איז ניט געווענרט אין מיר. איך מיין, אז
ווען מיר וועלן זיין גענוג שטאַרק, וועלן מיר דאָס קענען ערלויבן. דאָס וועט
זיין, ווען מיר וועלן האָבן דעם ערשטן מיליאָן העברעאיש-רעדנער אין ארץ-
ישראל.

„העברעאיש-רעדנער מיינט, פאַרשטייט זיך, הונדערט פּראָצענט העב-
רעאיש. ווען מען זאָל אפילו אָנגעמען, אז די צאָל הונדערט פּראָצענטטיקע
העברעער אין ארץ-ישראל איז ביים היינטיקן טאַג ניט צען טויזנט, נאָר
פּופּציק טויזנט, איז נאָך אַלץ אַ היבשער מהלך ביז דעם מאָמענט ווען יידיש
קען זיך ריכטן אַף אַ בעסערער באַהאַנדלונג מצד די פירער פון ישוב.
סידן, פאַרשטייט זיך, די מאַסע זאָל נעמען פאָדערן איר'ס.

„אַ צווייטער מענטש, וואָס שטייט אויבן-אָן אין דער הסתדרות, האָט
געשטעלט אַ מער באַשיידענעם ציל :

„—ווען נאָר מיר וועלן האָבן אַ מאַיאָריטעט העברעאיש-רעדנער אין
ארץ-ישראל.

„אַבער אויך דאָס איז נאָך זייער אַ ווייטע זאַך. און אויב די איר-
מיגראַציע זאָל גיין ווייטער מיטן אימפעט פון די לעצטע יאָרן וואָס וועגן
דעם טרוימט דאָך די הסתדרות, ווערן אַלץ קלענער די שאַנסן, אז די מאַ-
יאָריטעט יידן אין ארץ-ישראל זאָלן ווען עס איז אין אונדזער צייט רעדן
העברעאיש.

„דאָס איז איינע פון די גרויסע סתירות (ווידערשפּרוכן) וואָס זענען
פאַראַן אין דער ארץ-ישראל-פּראָגע — דאָס איז די סתירה צווישן ציוניזם
און העברעאיש. די גרויסע גליקלעכע יאָרן פאַרן אויפשטיג פון העברעאיש
אין ארץ-ישראל זענען געווען די יאָרן פון דער מלחמה און די ערשטע פּאָר
יאָר נאָך איר, בשעת ארץ-ישראל איז געווען איזאָלירט און קיין נייע
מענטשן מיט אַנדערע שפּראַכן זענען ניט געקומען. איצטער וואָלט גע-
לעגן אין די אינטערעסן פון דער העברעאישער שפּראַך, אז עס זאָל ווייטער

ווערן שטיל אין די פארטן, כאָמט אָ אַ צען יאָר צייט, כדי די כוואַליעדיקע מאַסע זאָל זיך אַביסל „איינשטיין“, זאָל קענען אַביסל טיפער איינזאָפן אין זיך די העברעאישע שפראַך. דאָס קען אָבער דער ציוניסט ניט דערלאָזן, ווייל פאַר אים שטייט אַלץ אין קאָן, אויב די עליה זאָל זיך אָפּשטעלן“.

רעזאָלוציע אָנגענומען אָפּן פּאָלקס-משפט

אויסהערנדיק די פאַקטן, דאָקומענטן און רעדעס פון די באַטיי-
ליקטע אין פּאָלקס-משפט, הויבן אויף די פאַרזאַמלטע זייער פּראָטעסט קעגן
דער אונטערדריקונג פון יידיש, דער שפראַך פון מיליאָנען יידישע פּאָלקס
מאַסן אין דער גאַרער וועלט, וועלכע ווערט נישט צוגעלאָזן אין עפנטלעכן
לעבן אין ארץ-ישראל, ווערט באַיקאָטירט אין שול, אין טעאַטער און אַ
עפנטלעכע פאַרזאַמלונגען, אפילו אַ די קאַנפערענצן און אין די שולן
פון דער אַרבעטער־אַרגאַניזאַציע, דער הסתדרות.

די פאַרזאַמלטע דריקן אויס זייער טיפּסטע אויפגעבראַכטייט צוליב
דעם אומדערהערטן פאַקט פון איינפירן העברעאיש־עקזאַמענס פאַר אַרבע-
טער איינוואַנדערער ביים קריגן סערטיפיקאַטן אויף אַריינצוקומען אין
ארץ-ישראל. דער דאָזיקער שענדלעכער באַשלוס טרעפט אין האַרצן די
יידישע אַרבעטער און פּאָלקס-מאַסן, פאַר וועמען ארץ-ישראל איז היינט
דער וויכטיקסטער צענטער פון איינוואַנדערן און איינאַרדענען זיך ביי אַ
פּראָדוקטיוון אַרבעטס לעבן.

די העברעאיש־גזירה איז אין שאַרפּסטן ווידערשפּרוך מיט די עלעמענט-
טאַרסטע פּרינציפּן פון פּרייער איינוואַנדערונג, פאַר וועלכע די יידישע מאַסן
האָבן געקעמפט אין דער גאַרער וועלט און וועלן אויך קעמפן בנוגע ארץ-
ישראל.

די פאַרזאַמלטע שטעלן פעסט מיט טיפּן באַדויערן, אַז די פירער פון
דער הסתדרות, וועלכע ווענדן זיך כסדר אין פאַרשידענע לענדער פון יידי-
שער צעזייטקייט צו די יידישע אַרבעטער און פּאָלקס מענטשן וועגן הילף
און מיטאַרבעט פאַרן אַרבעטנדיקן ארץ-ישראל, איז נישט נאָר טרעטן זיי
נישט אַרויס אומצוויידייטיק קעגן אַזאַ שענדלעכער און באַלידיקנדיקער
פּאָליטיק לגבי יידיש אין ארץ-ישראל, נאָר זיי אַליין מיט זייער פירונג און
כללים אין הסתדרות דערמוטיקן און פעסטיקן דעם סיסטעם פון באַגרעני-
צונגען און פאַרפּאָלגונגען אַרץ יידיש. גענוג צו דערמאָנען דעם פאַקט פון
נישט דערלויבן אונטער דראונג פון קאַנסעקווענצן צו באַנוצן יידיש אין
עפנטלעכן לעבן פון הסתדרות נאָך דעם, ווי מען איז אין לאַנד צוויי יאָר,
גענוג צו דערמאָנען דאָס פאַרעפנטלעכן אין אַרגאַן פון הסתדרות „דבר“